

ARK
OPERATİFÇİLİK
RUMU

KOOPERATİFÇİLİK

Sayı — Number : 42

Ekim - Kasım - Aralık

1978

October — November

December

THE TURKISH CO-OPERATIVE ASSOCIATION was founded at Istanbul University in the year 1931, under the name of the Turkish Co-operative Society (Türk Kooperatifçilik Cemiyeti).

Its headquarters was moved to Ankara in late 1933, and at the beginning of 1934 amended its Statutes in conformance with the conditions prevailing at that date.

The Society changed its name as the «Turkish Co-operative Association» in 1948, and amended its Statutes in conformance with the Law on Associations No. 3512.

The General Assembly of the Association convened on 30th May, 1964 and resolved that in the light of its 33 years of experience and in accordance with the requirements of the planned economy era, the Statutes of the Association should be re-written. The new Statutes draw up accordingly were reviewed and adopted by the General Assembly at its meeting on 27th June, 1965.

The Government declared it as an Association Serving Public Interest in 1946. The subject which the Association is concerned, is theoretical and practical co-operative work. Its object is to propagate co-operative ideas in theoretical and practical fields, to promote the co-operative spirit and ideas, and to support activities in this direction.

In order to achieve the objects outlined in its statutes, the Association engages in the following activities :

a. Conduct or cause to be conducted research on the subject of co-operative movements, commission its members or other scholars, experts and authors to write articles and books and prepare summaries of articles and books on subjects pertaining to co-operative movements and publish them.

b. Prepare or cause to be prepared standard statutes for the various types of co-operatives.

c. Make contacts nationally or internationally among all types of public and private agencies, organizations, associations and persons on the subjects related to co-operatives, movements, legislation and applications, and express its opinion on these subjects either directly or on request.

d. Convene academic meetings and arrange co-operative weeks, festivals and general co-operative conventions.

e. Conduct lectures, courses, seminars and general knowledge competitions in different parts of the country on the subject of co-operatives.

f. Join as member those international organizations and associations whose objects are similar to its own.

g. Set up a library in the headquarters of the Association, closely connected with the co-operative movement concept, legislation and application and composed of books, periodicals and brochures in Turkish and foreign languages.

h. Participate in the conventions of international co-operative organizations, attend the conferences to be arranged by such organizations and make the Turkish co-operative movement commonly known.

j. Make endeavours to ensure that the concept and application of the co-operative movement is widely diffused, that it develops and takes root, that it is included in the curricula of vocational schools, that chairs on the co-operative movement are instituted in the universities, academies, schools and that institutes specializing in the co-operative movement are founded.

k. Support and sustain the activities and enterprises of existing co-operative act as guide to them in every respect, and at the request of the member co-operatives as well as assist co-operatives in solving their management problems.

KOOPERATİFÇİLİK

ÜÇ AYLIK KOOPERATİF İNCELEMELER DERGİSİ

Sayı : 42

EKİM KASIM ARALIK 1978

Dünya Kooperatifçilik Günü Prof. Dr. Fahri Halil ÖRS

Kooperatifçilik Ne Zaman Doğdu? Harun PASTANOĞLU

Tarımsal Pazarlama Kooperatiflerinin
Fonksiyonları Ülkemizde Görülen Baş-
lıca Pazarlama Sorunları ve Çözüm
Önerileri Dr. İ. Hakkı İNAN

Uluslararası Kooperatif İlişkileri ve
Türkiye Kooperatifçiliği Dr. Cemil KIVANÇ

Türk Kooperatifçilik Kurumu Tarafından
Üç Ayda Bir Yayınlanır.

Sayısı : 10,— TL.

Yazışma Adresi : Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi 38/A Yenışehir - ANKARA

Türk Kooperatifçilik Kurumu Adına İmtiyaz Sahibi :

Prof. Dr. Fahri Halil ÖRS

Yazı İşleri Sorumlu Müdürü

Hüseyin YURDABAK

Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

Dizildiği ve Basıldığı Yer

ŞARK

Matbaası — Ankara

CO-OPERATION

Number: 42

OCTOBER - NOVEMBER - DECEMBER 1973

-
- The World Co-operative Day **Prof. Dr. Fahri Halil ÖRS**
When Was Co-operation Born? **Harun PASTANOĞLU**
The Functions Of Agricultural Marketing Co-operatives, The Main Marketing Problems Observed In Our Country And Solution Proposals **Dr. İ. Hakkı İNAN**
International Co-operative Relations And Co-operation In Turkey **Dr. Cemil KIVANÇ**
-

Quarterly Published by the Turkish Co-operative Association

Correspondance Address

Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi 38/A Yenişehir - Ankara

Proprietor on behalf of the Turkish Co-operative Association

Prof. Dr. Fahri Halil ÖRS

Responsible Editor

Hüseyin YURDABAK

(The opinions expressed in the articles belong to the authors)

DÜNYA KOOPERATİFÇİLİK GÜNÜ

Prof. Dr. Fahri Halil ÖRS

Kooperatifçilik toplumsal, ahlâksal ve ekonomik bir harekettir. Her toplumsal hareketin kendine özgü plân, program ve politikası vardır.

Kooperatifçilik hareketinin de böyle plan, program ve politikası olmalıdır. Ve vardır.

Kooperatifçilik programı özlemler, istekler ve hayallerden değil; gerçeklerden, deneyimlerden, sınama ve yanılmılardan, karşılaşılan güçlüklerin sabırla ve cesaretle göğüslenmesinden kaynaklanmıştır.

21 Aralık 1844 tarihi kooperatif hareketin başlangıç tarihi olarak kabul edilmiştir. Bu tarihte İngiltere'de 28 dokuma işçisi tesbit ettikleri kooperatifçilik temel kurallarını uygulamaya geçirmişlerdir. Bu kurallar diğer uluslarca da değerlendirilerek kabul edilmiş olduğundan her yıl 21 Aralık günü, kooperatifçilik günü olarak bütün ülkelerde kutlanmaktadır.

Kooperatifçilik düşünce ve hareketinin kesin olarak 21 Aralık 1844 de başladığı söylenemez. Daha önceleri de ileriye atılmış fikirler, uygulama uğraşları olmuştur. Bir takım kuramcılar çıkmıştır. Örneğin Fransa'da Charles Fourier (1772-1837), Victor Considerant (1808-1893), Louis Blanc (1811-1882), Buchez (1796-1865), Cabet (1788-1856) ve Leroux (1797-1871); İngiltere de Robert Owen (1771-1858), Dr. William King (1786-1865) bunlardandır.

21 Aralık 1844 tarihinde Kooperatifçilik temel kurallarını uygulamaya başlayan Rochdale kasabasındaki bu 28 işçinin hareketi Rochdale hareketi olarak adlandırılmıştır. Rochdale'ci'lere etki yapmış olan «Kooperatif köyler» (Villages of Co-operation) kurma önerisini yapan, toplumsal düşünceye sahip, iş adamı olmasına karşın sosyalist olan Robert Owen; kooperativizm biçiminde örgütlenmenin yararlarını ileri süren, dinsel ve ahlâksal yönü ağır basan bilgin Dr. William King kooperatifçilik hareketinin öncüleri sayılmıştır. Özellikle W. King'in yayınladığı Co-operator adlı dergi, düşüncelerini yayma için etkin bir araç olarak kullanılmıştır. Ancak bu idealist, filozof ya da bilgin kişilerin girişimleri yeteri kadar olumlu sonuç vermemiş, kısa zamanda onları hüsrana uğratmıştır.

Robert Owen'in «Yeni Lanark» (New Lanark) ve Dr. William King'in «Kooperatif mağazaları» Rochdale öncüleri için bir deneyim olmuş ve onlardan ders almışlardır. Genellikle Dr. W. King'in Brighton'da açtığı tüketim kooperatifi mağazasında risturn verilmemesi, veresiye satış yönteminin uygulanması sakıncaları Rochdale'lilerin dikkatini çeken hususlar olmuştur.

1844 yılı önceleri de gerek Fransa'da ve gerek Büyük Britanya'da kooperasyona benzer girişimler görülmüştür. Fransa'da «Marangozlar Birliği» (Association des menuisiers, Paris 1831), «Tipograflar Birliği» (Association des typographes, Paris 1831), «Kıyumcular Birliği» (Association des bijoutiers en doré, Paris 1843), «İşçi Üretim Kooperatifleri» (Cooperatives cvrières de production); «Gerçek ve sosyal ticaret» (Le commerce véridique et social, Lyon 1835) halk tarafından gerçekleştirilmiş örgütlerdir.

Büyük Britanya'da ise, kooperatifçiliğe başka yönden bir yaklaşım görülmektedir. Sayıları 23 olan bu tip girişimlerden 9'u İngiltere'de ve 14'ü de İskoçya'da faaliyete geçmişlerdir. Örneğin 1760 yıllarında Woolwick işçilerinin sahip oldukları un fabrikası, yine 1761 yılında İskoçya'da Fenwich'te oturan dokumacıların ortaklaşa ilk madde tedariki için kurdukları örgütler, 1769 da kurulan «Besin maddelerini ortaklaşa alım kooperasyon»larına burada değinilebilir. 1777 de kurulup 1909 da Glasgow da «Kinning Par Society» ye katılan «Gowen Victualing Society» yanında ve 1825 yılında fiyat artışları ve hayat pahalılığı ile ve özellikle besin maddeleri (un gibi) üzerinde yapılan hile ve ihtihârla savaşmak için gerçek kooperatif karakterinde kuruluşlar görülmüştür.

Bu girişim ve yaklaşımlar bırakılarak, kooperatifçiliğin beşiği sayılabilecek Rochdale'lilere, hareketin bağlanmasının nedenleri, ileri sürdükleri ve değerini hâlâ yitirmeyen ve her ülke için geçerli kural ve ilkelerin başarı ile uygulayıcısı olmalarıdır.

Rochdale'lilerin uyguladığı kurallar, toplum ve insan gelenek ve psikolojisine yatkın olmaları, ahlâk ve hakseverliği gözetici bir nitelik taşımaları ile değer kazanmışlardır. Bu kurallar o kadar etkin olmuşlardır ki İngiltere'de hazırlanan ilk kooperatifler yasasında yansımaları bulmuşlardır. Kuralları bir çok profesör, filezof ve yazarlar desteklemişler ve öteki ülke ve ulusların kooperatif yasalarında yer almalarında etkili olmuşlardır. Özellikle bir hukukçu ve avukat olan Vansittart-Neale, hareketin belli başlı savunucusu olmuş ve kooperatiflerin hukuk yönünden korunması gereken bir akım olduğu inancını çevreye ve kamuya yaymıştır.

Rochdale'lilerin düşünce ve programları alçak gönüllü bir ölçü içinde, toplumun geleneksel düzenine ve pratik hayat inisiyavına daha uygun düşmektedir. Gerçekçi yönü kuvvetlidir. Bu, İngiliz karakterinin bir görüntüsüdür. İngiliz'lerin «Kendi kendine yardım» ilkesi, burada ön planda gelmektedir. Tam liberal bir görüşün ifadesidir. «Gemisini kurtaran kaptandır» cümlesi de bu anlamdadır.

Fransızlar da o tarihlerde liberalizme dönük doğrultudadırlar. Fazlaca duygusal ve ütöpik olmalarına karşın, İngilizlere benzer sloganları ve vecizeleri vardır. «Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler» (Laissez faire laissez passer) ya da «Bırakınız yapalım» (Laissez nous faire) bunlardandır. Yine Fransızlar doğal bir düzenin varlığına işaret ederek «Evvelâ sen kendine yardım et, tanrı sana yardım eder» (Aide toi le ciel t'aidera) demektedirler. Burada toplumsal olmaktan ziyade bireysel bir tema vardır. Gerçekten de insan kendi kendine yardım etmelidir. Her şeyi başkasından özellikle devlet'ten beklemenin anlamı yoktur. Bu onur kırıcıdır da. O halde «kendi kendine» deyimini çoğullaştırarak «Kendi kendilerimize» diyebileceğiz. Bazı ulusal bayramlarda karşılaştığımız dövizlerde görmekteyiz: «Hepimiz birimiz, birimiz hepimiz için». Bu deyimler kooperasyona adım adım bizi götürmektedir. Dr. W. King'in dinsel ve ahlâksal bir duyu içinde «Kendini sevdiğin kadar komşunu —yakındakilerini— de sev» demesinin anlamı geniştir. Bu çağırısı başka dinlerde ve onların kutsal kitaplarında

ve sözlerinde de vardır. İnsanın sosyal bir yaratık olduğu ve her insanın bir yakını ve o yakının da yakınları doğal olarak olacağı düşünülürse, bütün insanların birbirlerinin yakını olduğunun belirtilmek ve birbirlerini sevmelerinin istendiği açığa çıkar. Dinlerde bütün insanlar kardeşirler. Bu nedenle birbirlerini sevmeleri gerekir buyruğu, tanrısalıdır. Birbirlerini sevenlerin birbirlerine dayanmaları ve güç vermeleri doğaldır. Kooperatifçiler de birbirlerini severler ve dayanışmadan güç bulurlar. O halde kooperatifçiliğin dinsel görüşlerle de çelişir tarafı yoktur.

Rochdale öncüleri (The Rochdale Pioneers) nin girişmiş oldukları kooperatif hareket bu önermelerden esinlenmiştir. Bununla beraber hareketin oluştuğu sosyal ve siyasal platform ilginçtir.

XIX uncu yüzyılın üçte birinde Avrupa'nın ve özellikle İngiltere'nin toplumsal, siyasal ve ekonomik görüntüsü dikkat çekicidir. Bir endüstri memleketi olan İngiltere'de sosyal durum ve ekonomik gelişim derin bir çalkantı içindedir. Buna ahlâksal çöküntü de eklenmelidir. Buhar ve elektriğin endüstriye geniş bir biçimde uygulanması, patlama motorun icadı, elektrik gücünün bir yerden uzak bölgelere tellerle taşınabilmesi imkânının oluşu insan güç ve emeğinin giderek endüstri alanlarından itilmesine neden olmuştur. Makina artık çoğunlukla emeğin yerini almağa başlamıştır.

İşsiz ve güçsüz kalan emekçi, İngiltere'de karışıklıklara ve sosyal patlamalara neden olmuştur. Özellikle dokuma işçisinin içine düştüğü sefalet büyük boyutlara ulaşmıştır. İçki alıp yürümüştür. 1830-1850 tarihlerini kapsayan bu döneme, iktisat tarihçileri «Güçlülerin açlığı» (The Hungry forties) demektedirler. İşçiler tarafından, bu dönemde, bazı çıkış yolları denenmiştir. Şartist hareketi fayda, işçilerin parlamento'ya katılmaları «Avam kamarası» sonuç vermemiştir. Herkes kendi kendini kurtarma çabasına dalmıştır. Bu dönemde ne karşılıklı insan-cıl ilişki, ne de sevgi kalmıştır. İngiltere'de yaşayan insanlar, ayrı bölge sakinleri, ayrı gezegenlerin halkları imişcesine birbirlerinin örf ve adetlerine, düşünce, karakter ve duygularına yabancı kalmışlardır. Beslenmeleri ve yetiştirmeleri ayrı, besinleri ayrı, giysileri ve yaşantıları ayrı. Halk İngiltere'de varlıklı ve yoksul olarak ikiye bölünmüştür. Bu sosyal atmosfer içinde işçilerin kendilerine ve birbirlerine büyük bir sevgi ile dayanmalarından başka çıkar yol yoktur. Bu dayanışmanın örgütsel

adı Kooperatifleşme olarak belirlenmiştir. Yoksul insanların birbirlerine sarılmaları, birbirlerine destek olmaları ve bu davranışı haklılık ve dürüstlük ile beslemeleri ve süslemeleri onlara yeni yaşantı olasılığı verecektir. Giderek güç bulan bu istem Rochdale öncülerinin girişimini meydana getirmiştir.

Rochdale'liler ekonomik, toplumsal ve ahlâksal bir yaklaşımla programlarını gerçekleştirmişlerdir. Bu programın en önemli yönü toplumsal mekanizmaya ters düşmemesi ve onunla birlikte yaşayabilmesidir. Bununla beraber Rochdale'lilerin bu insancıl tutumlarına karşı çıkanlar olmuştur. Bunların başında eski deneyimlerden beklenen sonucu alamayan işçiler gelmektedir. Özellikle liberal ekonomi içinde rekabetin keskin ve sert vuruşlarına dayanma, sabırla, metanetle amaca ulaşmağa çalışma olasılığı Rochdale'lilerin tesbit ettiği kuralların sağlamlığına borçludur.

Rochdale hareketinin liderliğini üzerine alan Charles Howarth girişimin ve uygulanacak ilkelerin eski deneyimlerden başka öğelere dayandığını bıkmadan ve yılmadan yinelemiştir. 28 dokuma işçisinin 28 Sterling sermaye ile küçük bir dükkân açmış olmaları önemli bir sorun değildir. Asıl sorun bu 28 işçinin getirmiş olduğu ve değerini hâlâ koruyan ilkelerdir. Bu ilkeler iyi kalpliliğin, iyilik ve hakseverliğin, dürüst hareketin birer simgesi olmuş ve Rochdale'liler, «Rochdale haksever öncüleri» (Les Equitables pioniers de Rochdale — The Equitable Pioneers of Rochdale) adı ile anılmağa başlanmıştır (1). Charles Howarth'ın liderliğinde kurulan kooperatif bir «Tüketim Kooperatifi» dir. Derhal rakipleri tarafından üzerlerine şimşekler yağdırılmağa başlandı. Bazı çevreler (bugün dahi izlendiği gibi) çıkarlarının zedeleneceği kuşkusuna kapılmışlardı. Buna karşın girişim olumlu bir biçimde sürüyordu. Yoksun işçiler gerek sinme duydukları tüketim maddelerini elverişli bir fiyatla karşılayabiliyorlardı. Önceleri girişimi ve sistemi yadırgayan bir bölüm işçi giderek kooperatif girişime ısınıyorlardı. Rochdale'lilerin karşılaştıkları olumsuz tutum, her dönemde kendini göstermiştir. Yüzyıldan fazla bir süre geçtiği ve kooperatifçilik hareketi bütün dünyayı sardığı halde, hâlâ karşıtları bulunmaktadır. Kimileri bilerek, kimileri yeniliklerden kaçarak ya da bilmeyerek karşıttırlar. Bu kooperatifçiliğin kara yazgısıdır.

(1) Fazla bilgi için bk. A. Treub-CORNAZ, Revenons a la Source, Rochdale, 1936

Rochdale kasabasında başlayan bu hareket 1864 de Magdeburg civarında Neustadt'ta kurulan bir tüketim kooperatifi ile gelişmiştir. Bir İngiliz modeli kabul edilen Rochdale tüketim kooperatif hareketi yavaş yavaş Avrupa ülkelerine yayılmağa başlamıştır. 1860 yılı başlangıcından itibaren Rochdale ilkeleri Fransa'ya, İsviçre'ye ve öteki ülkelere intikal etmiştir. Rochdale sistemin İngiltere'den kaynaklanması etkisini daha da güçlendirmiştir. İlk Rochdale tip kooperatif İsviçre'nin Schwanden de, İngiliz Kooperatif hareketini iyi bilen fabrikatör Jenny-Ryffel tarafından 1863 de kurulmuştur. Onu izleyen 1865 yılında Bâle'de, daha sonra Genève'de, 1867 de «La Fidélité», ve yine İngiltere kooperatif hareketinden etkilenmiş olan Edm. Pictet tarafından «İsviçre tüketim kooperatifi ortaklığı» (La Société coopérative suisse de consommation) (S.C.S.C.) kurulmuştur. Fransa'da 1866 yılına doğru Rochdale modeline göre ilk tüketim kooperatifi kurulmuş, önerilen İngiliz kooperatif sistemi ilkelerini uygular olmuştur. Bundan sonra Rochdale model kooperatif sistem geniş boyutlara uzanarak dünyayı çepeçevre sarmıştır (2).

İngiltere'de Rochdale kasabasında yalnız 28 işçinin başlatmış oldukları hareket öteki kooperatif türlerine de etkin olmuştur. Almanya'da 1859 da kurulan Schultze-Delitzsch (1808-1883) tipi kredi kooperatiflerinde olduğu gibi.

Kooperatiflerin ekonomik fonksiyonlarından başka öbür fonksiyonları karşılıklı yardım ilkesine dayalı sosyal kuruluşlar olmasıdır. Bu bakımdan tarım kesiminde büyük başarılar elde etmişlerdir. Almanya'da Frederich Wilhelm Raiffeisen (1818-1888) Tarım Kredi Kooperatiflerini bu karşılıklı yardım ilkesine dayamıştır.

XIX uncu yüzyılın sonlarına doğru Kooperatif hareketleri yeni kesimlerde görünür olmuştur. Fransa'da tarım alanında 1884'de, perakende ticaret alanında 1883-1885 de, Balıkçılık konularında 1913 de, İnşaat ve mesken kesimlerinde 1920 de yeni tip kooperatifler meydana çıkmıştır. Böylece 1844 de başlayan Rochdale deneyimi yalnız Tüketim Kooperatifleri türünde değil, bütün kooperatif türleri için yararlı olmuştur. Bunun içindir ki dünya kooperatifçileri 21 Aralık gününü değerlendirmek-

(2) Bk. G. FAUQUET, Dr. Regards sur le Mouvement Coopératif, Paris, 1949, s. 40.

tedirler. Yurdumuzda da kooperatifçilik fikir ve ilkelerini yayma çabası içinde yarım yüzyıla yakın bir süredenberi çaba harcayan Türk Kooperatifçilik Kurumu 21 Aralık gününü toplanmalar, konferanslar, simpoziumlar, seminerler, açık oturumlar, ulusal ve uluslararası kongreler düzenlemek ve gerçekleştirmek suretile anmaktadır.

Büyük değer verilen Rochdale haksever öncülerinin ileri sürdükleri ve hâlâ canlılığını koruyan program ve ilkelerin çok savsız ve yalın olduğunu ve giderek bu ilkelere bazı katkılarda bulunulduğunu vurgulayarak sıralamasına geçelim.

Her Ulus kooperatifçiliğın kendileri tarafından başlatıldığı savını ileri sürer. Fransızlar kooperasyonun kendi ülkelerinde 1820 den itibaren başlatıldığı ve fikrin daha önceki tarihlerden beri gelmiş olduğunu kabul ederler (3). İsviçreliiler 1776 tarihinden beri kooperasyonu uyguladıklarını ileri sürerler (4). Bizde de halk arasında özellikle köylerde mevcut kooperasyon, karşılıklı yardım ve dayanışma, ifadesini (İMECE) sözcüğünde bulmaktadır.

Her Ulus'ta kaynağını dinsel ya da sosyal inanış ve bağlanıştan alsınlar, şunu hemen söylemelidir ki kooperatifçiliğe sistem getiren Rochdale öncülerinin önemi kooperasyon ideolojisi tarihinde yerini sürekli olarak koruyacaktır. Bu evrensel ilkeler'i sıralamaktan önce Rochdale'lilerin amaç ve programlarına kısaca değinelim :

Başlıca amaç, refaha ve insanca yaşamaya yöneliktir. Bunun için üyelerin zorunlu tüketim maddelerini sağlamak; mesken gereksinimlerini karşılamak; Çocuklarının okumasını temin edecek yolları hazırlamak; Gereksinimi duyulan tüketim maddelerinin üretim olasılıklarını aramak; Bu üretim yerlerinde iş ve çalışma gereksinimlerini gidermek; Kişisel çalışmalarına olanak vermek için arazi satın almak, gereği saptanmıştır (5). Çağımızda da kooperatif girişimler, üyelerinin yiyim, giyim, satım, iş, vs. gibi gereksinimlerini tatmin etmek için kurulur ve işletilirler (6).

(3) Bk. Grand Larousse Encyclopédique, 1960, Cilt 3, s. 477.

(4) Hans HANDSCHİN, Le mouvement Cooperatif Suisse de Consommation, U.S.C. Bâle s. 1; bk. Hanry FAUCHERRE, Kooperatif, Çev. Selahattin SÖZER, Ankara, 1951 s. 18 vd.

(5) Z. F. FINDIKOĞLU, Kooperasyon Sosyolojisi, İstanbul, 1967, s. 32.

(6) Bk. FAUQUET, Le Secteur Cooperatif, Paris, 1942, s. 20.

Rochdale'liler bu programı gerçekleştirmek için şu evrensel ilke ve kuralları kabul etmişlerdir. Her yazar bu ilke ve kuralları kendi görüşü açısından değerlendirir. Fakat temel ilke de birleşik nokta, eşitir. Kimilerine göre Rochdale ilkeleri dört'tür; kimilerine göre sekiz, kimilerine göre ise dokuz'dur.

Biz burada anahtar kurallara değineceğiz ve gerektiğinde (ilerde bir yazımızla açıklamasını yapmak üzere) ayrıca diğer görüşleri kısaca ele alacağız.

Suphi Nuri İLERİ, bu ilkeleri: 1 — Mağazada eşyanın ticaret fiyatına satılması; 2 — Kârın mübayaa miktarı ve nisbetine göre, üyelere tevzi ve iadesi; Şirketin demokratik bir surette idaresi, yani her üyenin bir tek oyu olması (7).

İngiliz kooperatifçilerinden E. TOPHAM and J. A. HOUGH'a göre, ana kurallar dört tanedir:

1 — Cari pazar fiyatına göre peşin satış; 2 — Sermayeye sınırlı faiz; 3 — Kârın üyeler arasında alım ve satımları oranı üzerinden bölüştürülmesi; 4 — Demokratik yöntem (Her üyeye bir oy) (8).

Fransız kooperatifçisi Louis de BROUCKÈRE'e göre Rochdale ilkeleri :

1 — Eşyanın ticaret fiyatına satılması; 2 — Mübayaa miktar ve nisbetine göre fazla alınan kârın tevzi ve iadesi; 3 — Şir-demokratik esaslara göre idaresi (9).

Profesör Bernard LAVERGNE'da Rochdale ilkelerine başka açıdan bakıyor :

2 — Yıl sonunda alış nisbetine göre kârın iadesi; 2 — Genel kurullarda her pay için yalnız bir oy, (burada her üyenin bir paydan fazla hissesi olmaması gerekir); 3 — Açık kapı prensibi; 4 — Kooperatif idaresinin ve mülkiyetinin tüketici vekillerine tevdi (10).

(7) Suphi Nuri İLERİ, Kooperatifçilik, İstanbul, 1931 s. 79.

Ayrıca bk. Gaston DEFOSSE, Yoğaltım Kooperatifçiliği, çev. Akil KOYUNCU, Ankara, s. 55 vd. Georges LASSERRE, La Coopération. Ayrıca bk. Georges LASSERRE, La Coopération, Paris, s. 15 vd.

(8) E. TOPHAM and J. A. HOUGH, The Cooperative Movement in Britain, London, 1944, s. 12.

(9) Louis de BROUCKÈRE, Kooperatifçilik, Menşeleri - Mahiyeti - Hizmetleri. Çev. Avni - Mehmet Ali, İstanbul, 1929, s. 25.

(10) Bernard LAVERGNE, İstihlak Kooperatifleri, Çev. Alâeddin Cemil, Ankara, 1931, s. 13 vd.

1860 yılında İngiltere'de yayınlanan yıllıkta Rochdale öncüleri hakkında yer alan bir yazıda ilkelere de değinilmiş ve bu ilkeler dokuz olarak saptanmıştır:

1 — Sermayeye sınırlı faiz; 2 — Üyeler için hilesiz gıda maddeleri tedariki; 3 — Tartı ve ölçülerde doğruluk; 4 — Pazar fiyatı üzerinden peşin satış; 5 — Kârların üyelerine alış veriş oranına göre dağıtımı; 6 — Demokratik ilke (Bir üyeye bir oy hakkı); 7 — Yönetimin devimsel olarak seçilecek üyelere devredilmesi; 8 — Kârdan ayrılacak bir kısmın eğitime hasredilmesi; 9 — Üyelere her yıl Genel Kurulda, düzenli rapor ve bilançolarla, kooperatifleri hakkında bilgi verilmesi⁽¹¹⁾.

Rochdale ilkelerinden kaynaklanarak giderek gelişen ve çeşitlilik gösteren ilkelerin ciddi bir biçimde saptanması ve kimilerinin kendi eğilimlerine göre Rochdale ilkelerine bir takım yakıştırmalar yapmalarının önüne geçilmesi için Uluslararası Kooperatif Birliği (Alliance Cooperative Internationale) tarafından açılan ve yedi yıl süren anket sonunda, 1937 de Paris'te yapılan XV inci Kongrelerinde, yedi ilke belirtilmiştir⁽¹²⁾.

Bunlardan :

Esas ilkeler :

1 — Giriş serbestliği; 2 — Ortak başına bir oy; 3 — Gelir artıklarının ortaklara alış veriş tutarına göre dağıtılması (Risturn), 4 — Sermayeye verilecek faizin sınırlandırılması;

Yedek ilkeler de şunlardır :

5 — Siyasal ve dinsel tarafsızlık; 6 — Peşin satış, 7 — Eğitimin geliştirilmesi.

Yukardaki dokuz ilke ile Uluslararası Kooperatif Birliği tarafından uzun bir çalışma sonunda saptanan ilkeleri karşılaştıracak olursak; Ortaklara hilesiz gıda maddeleri tedariki, Tartı

(11) Arnold BONMER, British Co-operative, Manchester, 1961, s. 48-49.

(12) Süheyy Nizami DERBİL, Prof., Kooperatifler, Ankara Milli Eğitim Basımevi, 1945 s. 10. Gaston DEFOSSE, La coopération de Consommation, Jean LACROIX, La distribution Coopérative en France, Paris, 1957, s. 15

ve ölçülerde doğruluk, Yönetimin devimsel olarak seçilecek üyelerden oluşan komiteler ve memurlar eliyle yürütülmesi, Üyelere her yıl Genel Kurulda, düzenli rapor ve bilançolarla, kooperatifleri hakkında bilgi verilmesi, biçimindeki ilkeler kaldırılmış ve geri kalan ilkelere Giriş serbestliği ve Siyasal ve Dinsel tarafsızlık eklenmiştir. Kaldırılan ilkelere gereksinme duyulmayışı kanunların bu ihtiyacı karşılamalarındandır.

Uluslararası Kooperatif Birliği (International Co-operative Alliance) tarafından saptanan bu ilkelere bütün dünya kooperatifleri uymuşlardır. Birliğin 7-Eylül-1966 günü Viyana'da düzenlediği XXIII üncü Kongresinde, kooperatif ilkeleri üzerine eğilinmiş ve bu ilkeler bu kez altı olarak onaylanmıştır.

Bu altı ilke şunlardır :

1 — Açık kapı prensibi (gönüllü giriş); 2 — Demokratik yönetim; 3 — Sermayeye sınırlı faiz; 4 — Kârın üyelere alış veriş oranı üzerinden dağıtımı; 5 — Eğitim ve öğretim uğraşısı; 6 — Kooperatiflerle işbirliği ⁽¹³⁾. Araştıracak olursak eski kabul edilen yedi ilkeden siyasal ve dinsel tarafsızlık ve peşin satış ilkesi dışarda bırakılmış ve kooperatiflerle işbirliği ilkesi getirilmiştir. Bu revizyon modern sosyal, hukuksal ve ekonomik ortamın bir gereği olmalıdır.

Uluslararası Kooperatif Birliği tarafından uygun görülen ilkelere bütün dünya kooperatif hareketinin uyması zorunluğu yoktur. Bu ilkeler zaman zaman kooperatifçilerin karşılaştıkları karamsar ve düşmanca davranışların birer savunma silahıdır.

Bütün dünya kooperatifleri, bu ilkelerin bugünkü ekonomik, sosyal ve siyasal koşullar karşısında etkinliğini ve koruyucu niteliğini değerlendirmelerinde, ona göre seçeneklerini belirtmelerinde özgürdürler. Ancak Uluslararası Kooperatif Birliğine girmiş olan kooperatiflerin ya da örgütlerin bu altı ilkeyi benimsemeleri doğaldır.

(13) Tadeusz KOWALAK, Dr., Co-operatives In People's Poland, Warsaw 1970, s. 22: Kazimierz BOCZAR, New Co-operative Principles.

Türk Kooperatifçilik Kurumuna gelince, Kurum henüz üyesi bulunduğu Alyans tarafından şaptanan ilkeler üzerinde bir tartışmaya girmemiş ve görüşünü bildirmemiştir. Onun içindir ki Karınca (Kooperatif Postası) dergisinin ulaştığı 500. üncü sayısında, Kooperatif ilkeleri yedi olarak gösterilmiştir. Bu işaretle, 1966 yılından sonra 1973 yılında Cumhuriyetimizin 50. yılı münasebetiyle yayınlanan ve Hüseyin POLAT ve Tunç TAYANÇ tarafından kaleme alınmış olan «Tüketim Kooperatifleri ve Sorunları» adlı kitapta da vardır⁽¹⁴⁾. Şu halde Türk Kooperatifçilik Kurumu, modern kooperatif ilkeleri hakkında bir seçenek belirtmemiştir. Bu konunun en yakın gelecekte ele alınması ve Kooperatif Hareketi ilkelerinin Altı olarak kabulü ile, Kurumun Alyansın görüşüne katılması en içten temennimizdir.

Kooperatifçiliğin erdemliliğini, ahlâksal, sosyal ve insancıl yanlarını çok iyi çerçeveleyen ve kökeni 21 Aralık 1844 tarihine kadar uzanan Kooperatif Hareketin bu tarihte Rochdale öncüleri tarafından başlatılması dikkate değer. Kooperatifçilik ülkü ve ilkelerinin, sayıları ne olursa olsun, taşıdıkları derin anlam ve felsefesinden bugüne kadar bir şeyin yitirilmemiş ve tersine ülkü ve ilkeler yeni yeni konan taşlarla bir abide halinde yükselir ve yaşar olmuşlardır.

21 Aralık Dünya Kooperatifçilik Günü bütün kooperatifçilere kutlu olsun...

(14) Hüseyin POLAT - Tunç TAYANÇ, Cumhuriyetimizin 50. yılında Tüketim Kooperatifleri ve Sorunları, Ankara 1973, s. 9.

KOOPERATİFÇİLİK NE ZAMAN DOĞDU?

Harun PASTANOĞLU

(Bu araştırmanın baştarafı, Kooperatifçilik dergisinin 1973 yılı Ocak-Mart aylarına ait 19 uncu, Nisan-Haziran aylarına ait 20 ve Temmuz-Eylül aylarına ait 21 inci sayısında yayınlanmıştır. Bu sayıda IV. üncü ve SON bölümünü yayınlıyoruz).

Diğer Gelişmeler :

Rochdale'de Rochdale Öncüleri ile birlik olan kimseler tarafından da diğer kooperatif teşebbüsler de kurulmuştur :

«The Rochdale Equitable Provident Sick and Burial Society»

«The Rochdale Co-operative Card Manufacturing Society»

«Co-operative Building Society»

«The Co-operative Assurance Company» (sonradan bugünkü Co-operative Insurance Society)...

Rochdale Öncüleri Kooperatifi 1850 ile 1860 yılları arasında diğer kooperatifler için aynı zamanda bir «toptan satıcı» rolünü de görmüştür. Ve 1863 yılında «Co-operative Wholesale Society» nin kurulmasında büyük pay sahibi olmuştur (90). 1863 de, 4.013 üyesi vardı..

Görülüyor ki, Rochdale öncülerinden bazıları yalnız Rochdale'de değil, fakat bütün bir nesil boyunca İngiliz kooperatifçiliğinde önemli bir rol oynamışlardır. Birinci plânda dört isim görüyoruz: **Charles HOWARTH, William COOPER, James SMITHES ve Samuel ASHWORTH.** Bu dört isme **Abraham GREEN-**

WOOD adını da ilâve etmek gerekir. 1848 de kooperatife girmiş olmasına rağmen, o da önder bir rol oynamıştır Rochdale'in yaşantısında.

Rochdale Kooperatifinin başarısını izleyen yıllarda, bütün kuzey İngiltere'de ve İskoçya'da ona benzer pek çok kooperatif kurulmuştur. Bu hareketin yeniden doğuşu, William PARE, Loyd JONES, Alexander CAMPBELL ve G.J. HOLYOAKE gibi eski Owenci hareketin taraftarları ile mutabık olarak Charles HOWARTH ile William COOPER'in ve Samuel ASHWORTH'un ateşli propagandalarının sonucu olmuştur (91). Bu yeni kooperatifler, model ilkeler olarak, büyük bir itibar kazanmış olan Rochdale ilkelerini kabul etmişlerdir. Rochdale'de bilgi almak isteyenlerin sayısı hesapsız idi. W. COOPER, kendisine gelen mektuplara cevap yetiştirebilmek için gecelerinin yarısını harcıyordu.

Yeni doğan bu hareket kısa zaman içinde federal teşekkülünü kurmuştur: «The Lancashire and Yorkshire Co-operative Conference Committee». Faal sekreteri W. COOPER'in olduğu bu Komite, Büyük Britanya ve İranda'da 1869 yılında «Co-operative Union»un kuruluşuna giden yolu hazırlamıştır.

Müştereken yapılacak satın almalarda nasıl bir örgütlenmeye gidilmesi gerekeceği hususunda 1860 dan 1863 e kadar yapılmış bulunan müteaddit toplantılara W. COOPER sekreter olarak katılmıştır. Nihayet, 10 ekim 1863 de, bir Toptan satın alma teşekkülü kurulmuştur. Bu yeni kuruluşun adı «The North of England Co-Operative Agency and Depot sty Lmd» idi. Daha sonraları, faaliyetini bütün İngiltere'ye yaydığı zaman bu toptancı teşekkülün adı kısaltıldı ve «Co-operative Wholesale Society» (C.W.S.) oldu (92).

Toptancı Mağaza'nın ilk yönetim kurulunda en geniş yer Rochdale delegelerine verilmişti. Başkanlık GREENWOOD'a (93), sekreterlik James SMITHIES'e (Rochdale'de sırasıyla sek-

(91) Dr. G. FAUQUET, Regards sur le Movement coopératif, «Les Equitables Pionniers de Rochdale et leurs leaders» adlı yazı, sh. 151
Institut des Etudes coopérative, Paris, 1965 aynı yazı için: Le Coopérateur suisse, 4 ekim 1944.

(92) Biş başka toptancı mağaza, 1968 de İskoçya'da «Scottish Co-operative Wholesale Society» (S.C.W.S.) adı altında kuruldu.

(93) A. GREENWOOD bu görevde 1870 yılına kadar kaldı. Sonra 1974 den 1898 e kadar C.W.S. Bank'ın yönetimini elinde tuttu. 1911 yılında 87 yaşında öldü.

reterlik, muhasip üyelik ve başkanlık yapmıştı) verildi.

Yönetim kurulunda ayrıca **Charles HOWARTH**, Rochdale'den bir başka delege **T. CEETHAM** ile diğer kooperatiflerden üç delege vardı. Toplam olarak, yedi üyelikten dördü Rochdale Kooperatifinin delegelerine verilmişti. Bu oran, bu delegelerin kooperatif hareket içinde nasıl bir otoriteye sahip olduklarını açıkça göstermektedir.

Toptancı mağazanın ilk yılları güç oldu. Müesseyi tehlikeye atan zararlar kaydedildi. Durumu inceleyen yönetim kurulu, **Samuel ASHWORTH**'un yardımına müracaata karar verdi. **ASHWORTH**, Rochdale kooperatifinin gelişmesi sırasında büyük bir ticari ve idari maharet göstermişti. Yönetim kurulu onu Toptancı Mağazanın yönetimi ile görevlendirdikten sonra, durum süratle düzeldi.

Böylece Rochdale'li önderler yalnız kurmuş oldukları kooperatifin başarısında pay sahibi olmadılar, İngiltere'de kooperatif Harekete eğitimsel ve moral eylemini ve ekonomik gücünü kazandıran federatif örgütlerin kurulmasında da geniş çapta hisse aldılar.

Charles HOWARTH ve **William COOPER** 1868 de, **James SMITHIES** 1869 da, ve **Samuel ASWORTH** 1871 de ebediyete göçtükleri zaman, onların aktif yardımlarıyla kurulmuş olan «**Co-operative Union**» ve «**Co-operative Wholesale Society**» sağlam bir şekilde faaliyette idiler.

İngiliz kooperatifçiliğinin birinci safhası aşılmıştı, şimdi bir diğer safha başlıyordu. Birincisi gibi bir çeyrek yüzyıl devam eden bu ikinci safhada iki adam birinci derecede rol oynadılar: Biri, 1874 yılından öldüğü 1895 e kadar «**Co-operative Wholesale Society**'nin başkanlığını yapan **JT. W. MITCHELL**, diğeri 1873 den 1891 e kadar «**Co-operative Union**»un genel sekreteri olan **E. Vansittart NEALE**'dir.

Her iki kooperatifçi de Rochdale Öncülerinin faaliyetini, eserini devam ettirmişlerdir. **MITCHELL** 1853 den sonra, Rochdale Kooperatifinin ortağı olarak, **V. NEALE**, İngiliz Kooperatifçiliğinin kanuni statüsünün (**Industrial and Provident Societies Act**)ın hazırlanmasında ve yayınlanmasında oynadığı rol ile Rochdale liderlerinin faaliyetlerine katılmıştır.

MITCHELL'in kuvvetli şahsiyeti «Co-operative Wholesale Society»nin gelişmesine ve tuttuğu yöne damgasını vurmuştur. Kooperatif üretimin, tüketim kooperatiflerine tabi olması gerekeceğine inanarak, görüşlerini «C.W.S.» toplantılarında şiddetle savunmuş ve kabul ettirmiştir.

Vansittart NEALE ise, tersine, «Hıristiyan Sosyalistlerin lideri ve üyesi olarak, kooperatif hareket içinde, işçilerin sorumluluğunda örgütlenmiş üretime bir yer verilmesi gerektiğini savunuyordu. İşçilerin kendilerini çalıştıran teşebbüslerin yöntemine katılmada HOLYOAKE ile birlikte Hıristiyan Sosyalistler, ilk neslin öncülerinin fikirlerini temsil ediyorlardı. Fakat, V. NEALE, tüketim kooperatifçiliğinin büyük önemini çabuk anlamıştır. Onun etkisiyle «Co-operative Union» çeşitli kooperatiflerin bir toplama ve işbirliği organı olmuştur.

1844 ü hemen izleyen yıllarda, Rochdale örneğine göre kooperatifler kurulmağa başlamıştır.

The Co-operator gazetesinin ekim 1864 tarihli sayısında William NUTTALL imzalı bir yazıya göre, 1795 ile 1873 yılları arasında İngiltere ve Wales'de (Galler'de) 460 kooperatif kurulmuştur. Yıllar itibariyle kurulan kooperatifler şöyledir (94) :

1795	1	1848	2	1856	12
1835	1	1849	5	1857	10
1838	1	1850	9	1858	17
1840	1	1851	10	1859	37
1842	1	1852	1	1860	98
1844	2	1853	5	1861	152
1845	1	1854	11	1862	68
1847	7	1855	9	1863 ...	2

Rochdale'in tarihte yeri :

Halk nazarında Rochdale Öncüleri Kooperatifi ilk kooperatiftir. Şüphesiz ki, bu yanlış bir kanıdır. Daha önce, yüzlerce kooperatif mevcut idi. Ve bunlardan bazıları da hâlâ varlığını devam ettirmektedir.

Genel fikir, modern kooperatif hareketin Rochdale Ortaklığının 1844 de kurulması ile başladığı yolundadır. Öncülerin gerçekleştirdikleri şey, başarı kazanan bütün ülkelerde model itti-

(94) Consumers' Co-operation in Great Britain A.M. CARR -SAUNDERS, P. SARGANT FLORENCES Robert PEERS, 1942, Londra, sh. 32

haz edilen bir kooperatif tipi bulmuş olmalarıdır. «XIX uncu yüz-yıl sanayi İngiltere'sinin gerçek kooperatif Hareketi, 1844 de, aralık ayında Rochdale'de, Toand Lane'deki dükkânın pencerelerinden etrafa yayılmıştır» (95).

Öncülerin başarısı, bir kooperatif dükkânının çalışmasının başarılı bir sistemini bulmalarına dayanmaktadır. Onlar, yalnız kendi çevrelerine, kendi toplumlarına, ya da kendi zamanlarına ve nesillerine münhasır bir görüşe sahip değillerdi, bütün bir kooperatif hareketin başarısını gözönünde tutuyorlardı. Diğer kooperatif teşebbüsleri teşvik etmek, onların gelişmelerini desteklemek, ve yardımcı olmakla da büyük bir hizmette bulunuyorlardı. G.J. Holyoake şunları yazıyordu: «Kendi çevresinde bir mağaza kurulmasını düşünen Öncüler Ortaklığının sekreterliğine müracaat ederek, yürürlükte bulunan mevzuatı ve daha etraflı bilgi veren belgeleri elde edebilir... Pek çok parlamento üyesi, ekonomist ve bazı mümtaz gazeteciler son zamanlarda Rochdale dükkânını ziyaret etmişlerdir. İlgililer kendilerini nezaketle karşılamışlar ve istedikleri her bilgiyi memnuniyetle vermişlerdir. Gerekteğinde, pratik kooperatifçilik ve kendileri tarafından kooperatif kurma arzusu izhar edilen işçi toplantılarında bilgi istenilmesi üzerine izahat vermek üzere, evlerinden otuz mil uzaklığa seyahatten yılmamışlardır» (96).

Bu faaliyetler ve Rochdale Kooperatifinin başarıları, 1844 den önce kooperatif denemelerinin yapıldığı aynı yerde, pek çok kooperatifin kurulmasına yardımcı olmuştur. Bu bölgede kurulan kooperatifler, Rochdale'in metodlarını ve anasözleşmesini kabul etmişlerdir. Bu kooperatifler, Rochdale sistemini benimsemişlerdir.

Kooperatif Hareket burada da kalmadı. Öncüler, üretim kooperatifliğinde, toptancılıkta, sigorta ve eğitimde yol göstericilik görevlerini yapmışlardır. Rochdale'in ortakları ulusal kooperatif hareketin örgütlenmesinde ve gelişmesinde büyük bir hisse aldılar. Abraham Greenwood, GWS'nın plânlarını çizdi. Ve onun ilk başkanı oldu. Bu toptancı mağazanın ilk komitesinde James Smithies (veznedar), Charles Howarth ve T. Cheetham gibi Rochdale'ciler de vardır. William Cooper de mağazanın kuruluşunda aktif bir rol oynadı. Samuel Asworth mağazanın sa-

(95) A. BONNER. a.g.e. sh. 56

(96) A. BONNER. a.g.e. sh. 56

tıcısı, ve yöneticisi oldu. J.T.W. Mitchell 1874 de başkanı seçildi.

1875-1898 arasında Co-operative News'u çıkaran Samuel Bamford gazetesini Birlik emrine verdi. Ve harekette etkili olanların en büyüklerinden biri oldu.

Böylece Rochdale Haksever Öncüleri Kooperatifi yalnız modern kooperatifçiliğinin doğuşunu hazırlamadı, fakat aynı zamanda kooperatifçiliği yayan, genişleten büyük insanları da yetiştirdi.

Öncülerden biri, bir kooperatif kolonisi kurmak ümidiyle, Amerika Birleşik Devletlerine yaptığı bir seyahatte öldüğünden Atlantik'e gömülmüştür (97). Bu kaza başına gelmemiş olsaydı, Birleşik Devletlerin sosyal tarihi acaba farklı olur muydu? Kimbilir!

Fransız ekonomisti ve kooperatifçisi Prof. Ch GİDE, 1902 de ICA Kongresi delegelerinin Rochdale'i ziyaretleri sırasında Rochdale öncülerine büyük bir kadirşinashık borcunu ödemiştir. GİDE, orada, bütün dünya kooperatifçilerinin takdir ve minnetdarlık duygularını şöyle ifade etmiştir :

«Rochdale Öncüleri kooperatiflerini kurdukları devirde, Fransa'da İngiltere'de büyük ekonomistler ve sosyologlar eksik değildi: John Stuart Mill, Bastiat, Proudhon'ları hatırlayınız. Bunların Toad Lane'de olanlardan haberleri olmaması mümkün değildir. Fakat onlar, orada ne gibi bir faaliyetin olduğunu ve neler yapıldığını hiç bir vakit anlamak istememişlerdir. Ve günün birinde onlara kendi sistemlerini hiç bir talebesinin öğrenmek isteyemeceğini, kitaplarını kimsenin okumak arzu etmeyeceğini ve Rochdale Öncülerinin örneğini milyonlarca insanın izleyeceğini söylemiş olsaydı, her halde çok şaşırırlardı.

Ey öncüler, sizlere — yalnız bize milyonlarca insanın yaşantısının koşullarını iyileştiren, refah sağlayan ve bir iktisatçının dediği gibi, XIX uncu yüzyılın başarı kazanan tek denemesini kazandırmış olmanızdan değil, — fakat bilhassa, bütün bilimi, âlimlerin her türlü ilminin, kanunlarda, kitaplarda formüle edilen bilimin, insanlar adına yönettiğiniz ve eğittiğiniz ilmin, basit bir hayat süren, acı ve zahmet çeken, günlük ekmek endişesinin, elemeğinin ve adaletin ortaya çıkışında sarsılmaz imanın verebildiği derslerden başka derse sahip olmayan müte-

vazi bir kaç işçinin basiret ve itici kuvvet konusunda giriştiği hareketten daha değerli olmadığını göstermek suretiyle bizlere vermiş olduğunuz olağanüstü tevazu dersinden dolayı sizlere teşekkür ederim» (98).

Rochdale kooperatifi, OWEN hayatta iken kurulmuştur, Robert OWEN bu kooperatifi basit bir dükkân gibi görerek reddetmiştir. Prof. COLE, Rochdale Öncülerinin Robert OWEN'den aldıkları yegane şeyin, eğitimin önemini takdir etmeleri olmuştur, demiştir (99).

Bazılarına göre, Robert OWEN devrin olayları, üzerinde öyle büyük bir etkisi olan bir düşünür değildir. Kendisini «Baba» diye çağıran ufak bir grup ona bağlı kalmıştı, fakat artık halk kitlesini harekete getirmiyor ve artık olayların akışı üzerinde fazla etkili olamıyordu.

«OWENİST» denilen sosyalizm tamamıyla ortadan silinmiştir. Ve yeni sosyalizmin de bu eski sosyalizm ile doğrudan hiç bir ilişkisi yoktur.

EKLER :

Rochdale Haksever Öncüleri Kooperatifinin ilk günlerindeki faaliyetlerine ait tutulmuş notlardan ilginç bulduğumuz bazı bölümleri ve kooperatif ile ilgili bir kaç olayı nakletmek suretiyle bir araştırma yazımızı bitirmek istiyoruz.

İlk Genel Kurul toplantısı, Pazar, 11 Ağustos 1844.

Karar I— Yeni kurulmuş olan ortaklığın (x) işlerini yürütmek üzere aşağıdaki kişiler seçilmişlerdir :

Miles Ashworth, başkan, (president)

John Halt, Veznedar, (Treasurer)

James Tweedale

James Smithies

James Holt

James Bamford

William Taylor

(98) Charles GIDE, LE Coopératisme, Conférences de Propagande, Paris, 1929, sh. 211

ve, A. BONNER. a.g.e. sh. 58 ICA Kongre Raporu, 1902

(99) Desmond FLANAGAN, The Co-operative Movements' first 100 years, 1844-1944, Londra, 1944, sh. 18

(x) Kooperatif deyimi yerine «ORTAKLIK - Society» kelimesi kullanılmıştır.

Yönetim Kurulu üyesi (director)

Charles Howarth,
George Ashworth,
William Mallalier

Mutemet, (Trustees)

John Bert ve Joseph Smith, denetçi (auditor)
James Wilkinson, Ayakkabıcı, High Street,
Charles Barnish, Dokumacı, spotland,
George Healey, Şapkacı, Sudden Brow
John Garside, Doğramacı, High Street,
John Lord, Dokumacı, Gronkey Shaw,
Hakem (arbitrator)

15 Ağustos 1844, Perşembe günü, Social Institute'de yapılan toplantı

Karar 1 — Aşağıdaki defterler ortaklığın kullanılması için satın alınmıştır :

Bir adet Tutanak defteri (Minute Book)

» » Kayıt defteri (Register Book)

Karar 2 — Ortaklık, 15 Ağustos 1844 de kurulmuştur.

Karar 3 — Friendly Societies'e ilişkin kanun ortaklığın yararı için satın almıştır.

Toplantı, 29 Ağustos 1844

Karar : Bütün para cezaları ortaklığın Genel Fonu'na yatırılır.

Karar : Sermayenin daha süratle temini amacıyla, Ortaklık fiilen faaliyete geçtikten sonra ilk on iki ay, ortaklık dükkânından yapılan muameleden ileri gelen kârdan, ya da ortaklık payı, ya da payları üzerine faiz dağıtımı yapılmayacaktır, fakat ilâve ortaklık payları teşkil etmek üzere, her ortağın sermayesine eklenecektir.

21 Kasım, 1844, Yönetim Kurulu Toplantısı

Karar : James Tweedale ve George Ashworth Bay Dunlop ile görüşecekler ve eğer alınabilirse, Eşya Deposu 12 £ ne tutulacak ve Landlor'da onarım yapılacaktır.

28 Kasım 1844, Yönetim Kurulu Toplantısı

Karar 1 — James Tweedale, Miles Ashworth, James Saly Toad Lane'deki (Kurban sokağında) binaların tamirâtı işi ile görevli kılınmışlardır.

Karar 2 — George Ashworth, Thomas Holt dükkanı açmak için gerekli maddelerin alınması ile görevlendirilmişlerdir.

Karar 3 — George Ashworth beş shilling'e üç kanepe satın alacaktır.

12 Aralık 1844, Yönetim Kurulu Toplantısı

Karar 3 — David Brooks ve John Holt ortaklık adına mal satın alıcı tayin edilmişlerdir.

Karar 4 — Satın alınacak mallar şu maddelerden ibarettir: Un, tereyağ, şeker ve yulaf

16 Aralık 1844, Pazartesi, Yönetim Kurulu Toplantısı

Karar: William Cooper Veznedar (Cashier) ve Samuel Ashworth satış memuru (salesman) tayin edilmişlerdir. Her biri, çalışmaları için, saat başına 3 peni alacaklardır.

23 Ocak, 1845, Yönetim Kurulu Toplantısı

Karar: Satış memurlarına önlük ve kolluk verilir.

27 Şubat 1845, Yönetim Kurulu Toplantısı

Karar 1 — Mağaza yiyecek maddeleri satışı için aşağıda gösterilen saatlerde açık bulundurulur:

Pazartesi saat 4'den 9 a kadar

Çarşamba » 7 » 9 a kadar tek hizmetçi

Perşembe » 8 » 10 a » » »

Cuma » 7 » 9 a » » »

Cumartesi » 1 » 11 e » saat altıya kadar bir hizmetçi, altıdan saat 11 e kadar ikincisi hazır bulunur.

6 Ekim 1845, üç aylık toplantı

Karar : Ortaklığın kuruluş yıldönümünü kutlamak için, Salı günü öğleden sonra saat 5 de bir çay partisi verilecektir. Erkekler için giriş fiyatı 9 penny, kadınlar için 7 penny'dir. Bütün ortaklar, 6 ncı kaidenin değişikliğine muvafakatlarını ister bildirsin, ister bildirmesinler, çay partisine ait kendi hisselerini ödemek zorundadırlar.

Üç aylık toplantı, 5 Ekim 1846

Karar : Jas. Daly'ye ortaklığın hesaplarının tutulması için sekreter olarak her dört ay için 10 shilling teklif ediyoruz.

4 Şubat, 1850, Genel Kurul

Karar 2: Her ortak, toplantıdan önce zamanında gelirse, her konu üzerinde ve uygun bir biçimde düşündüklerini söylemekte tam bir özgürlüğe sahiptir.

Üç aylık toplantı, 7 Temmuz 1850

Karar : Kaynaklarımızın bir kısmını bir hububat değirmeni kurulmasına ayırıyoruz.

Bu ortaklığın Değirmen Ortaklığında tespit edilen hissesine göre, her ortak için ortak başına beş shilling yatırılacaktır.

28 Kasım 1850, Yönetim Kurulu

Pazartesi günleri saat 1 de dükkân toptan satışlar için açık kalacaktır.

KAYNAK : A. Bonner British Cooperation sh. 526-28

Rochdale Kooperatifi ile ilgili bir kaç anekdot

Kooperatifteki payı 50 Sterline ulaşan bir kadın ortağa şöyle diyorlarmış : «Kooperatif yakında iflâs edecek».

«Etsin,» diye cevap vermiş kadın. «Benim kooperatife yatırdığım ancak bir Şilin (X). Şimdi ise, 50 Sterlinim var. Kooperatif iflâs edecek olursa, başkasını değil, kendi parasını kaybedecektir».

Buna benzer tahrikler o devirde yaygınmış. Fakir insanlar, güvenlerini sarsmaya çalışanlara güzel cevaplar veriyorlarmış :

«Eğer kooperatifimiz iflâs ederse, ancak benim ondaki param kadarı gidecektir, zira kooperatif bana, benim kooperatife yatırdığımdan fazlasını çoktan verdi.»

Bütün bu cevaplar, yalnız büyük bir aklı selimin değil, fakat alicenap duyguların ifadesi idi de...

Bazı ortakların ortaklık numaraları ile zikredilen aşağıdaki olaylar, 1853 yılında Kooperatifin defterlerinden çıkarılmıştır :

«12 numaralı ortak Kooperatife 1844 yılında girmiştir. Kırk yıldan beri alacaklısından yakasını kurtaramamıştır. Haftada ondan 20 ilâ 30 şilin tutarında mal satın alıyordu. Kooperatife girdiği zaman, alacaklısına 30 Sterlin borcu vardı. Öncüler Kooperatifine ortak olduğundan buyana kooperatife 2 Sterlin, 18 Şilin ödemiş ve Kooperatiften 17 Sterlin, 10 Şilin ve 7 peni risturn almıştır. Kooperatifin sermayesine katılma payı teşkil eden 5 Sterlin bunun dışındadır. Böylece, kooperatif ortağı olduğu süre içinde en iyi kalite mal almış ve fazla olarak da 20 Sterlin ka-

(x) 20 Şilin = 1 Sterlin.

zanmıştı. Eğer kooperatifin kurulmasında girmiş olsaydı, şimdi onun önemli miktarda tasarrufu olmuş olacaktı...»

«22 numaralı ortak Kooperatife kuruluşunda girmiştir. 25 yıldan beri alacaklısına borçlarını ödeyemiyordu. Haftada 12 Şilin kadar mal satın alıyor ve aldığı tacire, mutaden, 40 ilâ 50 Şilin borçlanıyordu.

«Kooperatife 2 Sterlin, 10 Şilin ödemiş ve 6 Sterlin, 17 Şilin ve 7 Peni kâr almıştı. Kooperatifin sermayesine katılma payı ise 18 Şilin 3 pendi idi.»

114 numaralı ortak 1848 den beri Kooperatifin ortağıdır. Toplam olarak 15 Şilin ödemiş ve 11 Sterlin, 14 Şilin ve 11 Peni geri almıştır. Sermayeye katılma payı 7 Sterlin, 2 Şilin, 11 Penidir. İki yılda, demek ki, 18 Sterlin kazanmış oldu.

131 numaralı ortak kooperatife, kurulduğu yıl, 1844 de kaydolunmuştur. Anlattığına göre, 14 yıldan beri alacaklısına borçlarını ödeyemiyordu. Alacaklısının mağazasından mutaden haftada 9 Şilinlik mal satın alıyor, ve 20 ilâ 30 Şilin borçlanıyordu. Muhtelif zamanlarda Kooperatife 1 Sterlin, 18 Şilin, 4 Peni ödemiş. Buna karşılık kazancı 18 Sterlin, 12 Şilin ve 1 Peni oldu. Sermayeye katılma payı ise 3 Sterlin, 1 Şilin ve 10 Penidir.

Mutaden çocuğunu komşu bakkala alış verişe gönderen bir anne, nihayet evinden bir mil kadar uzakta bulunan Kooperatife göndermeye karar verir. Çocuk annesine, yakınında bir mağaza varken neden kendisini bu kadar uzağa gönderdiğini sorar. Annesi ona, kooperatifin bir süre sonra onlara şimdi alacağı kârı iade edeceğini izah eder. Çocuk dersi iyi anlar ve her sabah, kooperatiften alış verişe gitmeğe başlar...

TARIMSAL PAZARLAMA KOOPERATİFLERİNİN FONKSİYONLARI ÜLKEMİZDE GÖRÜLEN BAŞLICA PAZARLAMA SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Dr. İ. Hakkı İNAN

1) Giriş :

Tarım sektörünün gelişmesi, ekonominin gelişmesinden soyutlanamayacağına göre, tarımın diğer sektörlerle ilişkilerini ve kalkınmadaki yerini iyi bir şekilde saptamak gerekir. İkinci dünya savaşından sonra, ekonomik kalkınmada endüstriyel alternatif olarak görülen tarım üzerinde yapılan tartışmalar, bugün artık son bulmuş ve dengeli kalkınma fikri doğmuştur. Tarım sektörünü geliştirmek için, tarım ürünlerinin arzını ve verimini yükseltmek, ihracatı genişletmek ve endüstriyel büyüme için gerekli olan kaynakları sağlamak gerekir.

Dengeli kalkınma fikrinin, ekonominin değişik sektörlerinin birbiriyle olan bağımlılığından doğduğu bilindiğine göre, bu kalkınma, üreticiler ile tüketiciler arasındaki boşluğu dolduracak bir pazarlama ve dağıtım sisteminin geliştirilmesi ile gerçekleşebilir. Pazarlamada fiyat mekanizması ile tüketiciden üreticiye bilgi transfer edilirken, aksi yönde ürün, üreticiden tüketicieye transfer edilir. Pazarlama mekanizması ne kadar iyi işlerse, üretimde ihtisaslaşma derecesi o kadar artar ve neticede ekonomik kalkınma hızlanır. Bir başka deyişle, kalkınma pazarda köklü bir reform yapmayı zorunlu kılar. Özellikle gelişen ülkelerde, tarımsal ürünlerin piyasasında düzensizlik çok görüldüğünden, bu reforma daha çok gereksinme duyulmaktadır. Pazar reformu olarak da tanımlayabileceğimiz bu hareket, en başarılı biçimde, çiftçiler tarafından kurulan, sahip olunan ve

işletilen demokratik kooperatifler tarafından gerçekleştirilebilir. Bu nedenle burada, tarım ürünleri piyasasının düzenlenmesi ve fiyatların stabilizasyonunda tarımsal pazarlama kooperatiflerinin rolü üzerinde durmak gerekecektir.

2) Dış Ülkelerde Tarımsal Pazarlama Kooperatiflerinin Görevleri :

Kooperatifçilik hareketinde başarıya ulaşmış bulunan Kuzey Avrupa ülkeleri ile Hollanda'da tarımsal pazarlama kooperatifleri, tarım ürünleri piyasasının düzenlenmesinde ve tarım politikasına yön vermede çok önemli görevleri üstlenmişlerdir. Özellikle, İskandinav ülkelerinde, kooperatifçilik bir sektör olarak, kamu ve özel sektörden de hızlı gelişmiş ve tarım ürünlerinin alım, işleme, depolama, satış gibi pazarlama fonksiyonlarının hemen hemen tümü (İsveç'de ortalama % 85 i) tarım kooperatiflerince gerçekleştirilmiştir. Bu ülkelerde perakendeciliğe kadar olan pazarlama faaliyetlerinin ürüne göre % 40 ile % 100 ü, çiftçiler tarafından sahip olunan ve işletilen kooperatifler kanalıyla yürütülmektedir. Örneğin, Norveç'de sütün % 100 ü, etin % 70 i, yumurtanın % 90 ı, meyva-sebzenin % 40-45 i kooperatifler tarafından pazarlanmaktadır. Diğer tarım ürünlerinde de durum, hemen hemen aynıdır ve kooperatiflerin tarım ürünleri piyasasına hakim olduklarını gösterir.

3) Ülkemizde Tarımsal Pazarlamanın Başlıca Sorunları ve Kooperatiflere Düşen Görevler :

Ülkemizde geleneksel ihraç ürünleri dışında (pamuk, zeytinyağı, kuru incir, kuru üzüm, fındık, fıstık gibi) tarım ürünlerinin çoğu özel firma ve aracılar tarafından pazarlandığı için, düzenli bir ürün piyasası yoktur ve buna bağlı olarak fiyatları stabilize etmek bugün için olanaksızdır. Belirli bir ürün üzerinde çalışan bir kooperatifin, o ürünün piyasasını düzenleyebilmesi ve çiftçiye iyi bir fiyat verebilmesi için, ürünün en az % 60-70 ni toptancı düzeyde pazarlaması gerekir. Türkiye'deki uygulamada bu oranlar, belli başlı gıda maddelerini oluşturan tarım ürünlerinde oldukça düşüktür. Örneğin, Et ve Balık Kurumu pazarlama kooperatifi statüsünde değilse de, kamu kuruluşu olarak et piyasasındadır ve bu piyasada ancak % 10-15 civarında bir paya sahiptir. Süt, meyva sebze için elimizde bu tip istatistikler olmamasına karşın, bu oranların daha da düşük olduğu tahmin edilebilir. TMO bir devlet kuruluşu olarak,

başta buğday olmak üzere hububat fiyatlarının belirli bir düzeyden aşağı düşmesini önlemekte ve stoklama yaparak piyasayı bir ölçüde kontrol etmektedir. Ancak TMO buğdayın modern esaslara göre işlenecek ekmek ve diğer mamüllere dönüştürülmesi faaliyetlerini yapmamakta ve üreticilerle ilişkisi tam olmadığı için üretime yön verme konusunda çiftçiye yayım hizmetleri sunmamaktadır. Yayım faaliyetleri konusunda T.C. Süt Endüstrisi Kurumu, Et ve Balık Kurumu içinde aynı şeyler söylenebilir. Dış ülkelerde bir alım kooperatifince yapılan faaliyetlerde bulunan T.C. Zirai Donatım Kurumunun da üretimle olan ilişkisi çok zayıftır. Anılan bütün bu Kamu İktisadi Teşebbüsleri, Tarım Sektörüne hizmet götördükleri halde, bir tüccar gibi hareket ederek, genellikle sadece alım ve satış faaliyetlerini yerine getirmekte, «ürün piyasasının düzenlenmesi» pazarlama faaliyetlerinin entegrasyonu ve üreticiye yeni bilgi ve tekniklerin verilmesi gibi çok önemli hizmetleri ihmal etmektedirler. Kuşkusuz bunun temel nedeni, bu kuruluşların devletce işletilmesi ve üst mevkilerde daha çok bürokratların bulunuşudur. Bu kuruluşların genellikle zarar edişinin bir nedeni de, yapılan hizmetlerin üreticiler kadar bu kuruluşları yönetenleri ilgilendirmemesidir.

Neticede, çiftçilerimiz kendilerini ilgilendiren pek çok konuda kooperatifler halinde örgütlenememişlerdir. Örgütlenmeyi tamamladıkları konular ise genellikle, ihracata dönük ürünlerdir. Ayrıca, tarım satış kooperatifleri olarak anılsa da, bu ihraç ürünleri konusunda çalışan kuruluşlarımızın kamu iktisadi teşebbüslerinden bir farkı yoktur. Kooperatifçilik ilkelerinden demokratik yönetim, risturn dağıtılması, kooperatifçilik eğitimi, gibi çok önemli ilkeler hiç uygulanmamakta ve kooperatifler, tamamen devletin kontrolünde çalışmaktadır. Bu nedenle çiftçiler, kooperatiflere kendilerinin sahip oldukları demokratik kuruluşlar olarak değil, devletin alım yerleri olarak bakmaktadır. Çiftçi kooperatifle bütünleşmemekte, aksine ondan kopmaktadır.

Ülkemizde tarım ürünleri piyasasında bir boşluk olduğu ve kooperatiflere bu konuda çok iş düştüğü açıktır. Tarımsal pazarlama kooperatifleri, modern tesislerinde çiftçinin ürünü daha iyi bir şekilde değerlendirerek tüketiciye kaliteli, temiz ve ucuz gıda maddeleri sağlayabilirler.

4) Tarımsal Pazarlama Kooperatiflerinin Temel Fonksiyonları :

Tarımsal pazarlama kooperatiflerinin fonksiyonlarını üç ana grup altında toplayabiliriz.

a) Ürünü işleme ve pazarlama :

Tarımsal pazarlama kooperatiflerinin önemli faaliyetlerinden birisi, pazarlama faaliyetlerini etkin bir biçimde yürütmek ve geliştirmektir.

Bunu yapabilmek için, ülkenin pazarlama bölgelerine bölünmesi ve her bölgede lokal veya bölgesel bir kuruluşun faaliyette bulunması gerekir. İstanbul, Ankara, İzmir gibi metropoliten bölgeler, diğer pazarlama bölgeleri için ortak pazarlama alanı olarak kabul edilebilir. Eğer, kooperatifin ulusal düzeydeki merkez kuruluşu, bu büyük yerleşme merkezlerinden birindeyse, o zaman bu bölgedeki satışlar ulusal kooperatifce yürütülür.

Pazarlama kooperatifleri ayrıca, alımını yaptıkları ürünü de işlemek durumundadırlar. Bu kooperatifler, süt fabrikaları, modern kesimhaneler, paketleme ve depolama tesisleri kurarak, ürünleri en iyi biçimde değerlendirirler.

b) Çiftçiye yayım hizmeti götürme :

Tarımsal pazarlama kooperatiflerinin başarılı olabilmeleri için, çiftçi olan ortaklarına üretimle ilgili en son teknikleri ve bilgileri vermeleri gerekir.

Böylece, kooperatifle ortak çiftçi arasında bir ilişki kurulmuş olur.

Kaliteli ürün üretimi teşvik edilir ve piyasadaki talepler daha kolay biçimde karşılanmış olur. Ürünler ham maddeden işlenmiş en son ürün haline kadar geçen aşamalarda sık sık kontrol edilir. Yayım hizmeti, çiftçinin üretiminden, en iyi sonucu almasına yardımcı olur.

c) Piyasanın Düzenlenmesi ve Kontrolü :

Tarım ürünleri piyasasının düzenlenmesi destekleme fiyat politikasına dayanır. Çiftçilerin yaşam düzeyini yükseltmek amacıyla, ürün fiyatlarının ve sübvansiyonların iyi bir şekilde saptanması gerekir. Ülkemizde daha çok politik bir araç olarak kullanılan taban fiyatları yerine, çiftçi kuruluşları olan koo-

peratifler ile devlet arasında iki yılda veya her yıl yapılacak görüşmeler sonucu ürünler için hedef fiyatlarının saptanması daha yararlı olacaktır. Kuşkusuz, hedef fiyatlara ulaşabilmek için kooperatiflerin etkin bir biçimde çalışmaları zorunludur. Bu açıdan piyasanın düzenlenmesi, çiftçi için amaçlanan fiyatların elde edilmesi için bir ön koşuldur.

Sonuç olarak, tarımsal pazarlama kooperatiflerinin ülkenin tarım politikasında önemli bir rol oynadığını söyleyebiliriz. Eğer, kooperatifçilik bir sektör olarak geliştirilmek isteniyorsa, ülkemizde devlet ve Kamu İktisadi Teşekkülleri tarafından yürütülmeye çalışılan tarımsal pazarlama faaliyetlerinin pazarlama kooperatiflerinin sorumluluğuna verilmesi gerekir.

Doğal olarak piyasanın düzenlenmesi ve fiyat stabilizasyonu faaliyetleri, kooperatiflerce yürütüldüğü zaman, tüm üreticiler ve aynı zamanda, kooperatifin dışında kalanların çıkarıdır. Tarım ürünleri piyasasının düzenlenmesi için gereken finansman kaynağı, ürünün kooperatife tesliminde kesilecek (ürünün belirli bir yüzdesi veya kilogramı başına önceden saptanan bir ücret olarak) pazarlama ücretlerinden sağlanabilir. Aynı şekilde, ithal olunan gübreler ve tarımsal ilaçlardan da belirli bir pay alarak bir fon oluşturulabilir. Tarımsal ürünler, ithal olunan gübre ve ilaçlardan sağlanan fonlar, ulusal kooperatifler tarafından yürütülecek pazarlama faaliyetlerinin masraflarını karşılamada kullanılarak, piyasa düzenlenebilir. Bu fon, depolama masraflarını, ürünün bol olduğu zaman yapılacak indirimli satışların zararlarını, reklam ve propoganda giderlerini, piyasa düzenlenmesi ile ilgili primleri ve bazı idari giderleri ve ihraca zararlarını karşılamada kullanılabilir.

Pazarlama ücretlerinin ürününün üreticiden pazarlama kooperatiflerine veya özel alıcılara ilk satışta toplanması gerekir. Fonun toplanması ve kooperatiflere verilecek, etkin biçimde kullanılmasını sağlamak için, devletin bir pazarlama örgütü olmalıdır. Aksi halde, fonun kullanılmasını kontrol etmek güçleşir.

Ülkemizde Tarımsal Pazarlama Sorunlarına Çözüm Önerileri :

Ülkemizde tarım ürünlerinin çoğunun piyasası düzensizdir. Özellikle, meyva, sebze, et ve süt gibi ürünlerde bu düzensizlik ve fiyatlarda ani iniş çıkışlar sık sık görülür. Örneğin, geçen

yıl, öngörülen ihracat gerçekleşemediği için patates fiyatları üretim maliyetini bile karşılayamayacak bir düzeye inmiş ve üreticiler bundan çok zarar görmüşlerdir. Halbuki, patates üreticileri lokal, bölgesel ve ulusal düzeyde örgütlenerek kooperatifleşselerdi, üreticiye tatminkâr bir fiyat sağlamak ve patates fiyatlarını dengeleyerek tüketicileri de mutlu etmek mümkün olabilirdi. Çünkü, kooperatifleşme, özellikle pazarlama alanında, aşırı kârla çalışan aracı firmaların çoğunu elimine eder.

Kooperatiflerle pazarlama, ürünün bol olduğu yıllarda stoklar yapılmasını, bölgeler arasındaki üretim dengesizliklerinin giderilmesini, aşırı üretimin ihraç edilmesini sağlayarak, ürün piyasasının düzenlenmesinde önemli rol oynayabilir. Bu şekilde yurtiçi talebinin de en iyi şekilde karşılanması mümkündür. Haftalık veya bir kaç haftalık dönemlerde ulusal kooperatif, kölge kooperatiflerinden aldığı raporlara göre, üretimin fazla olduğu bölgelerden tüketimin fazla olduğu bölgelere, ürün sevk edebilir.

Tarımsal pazarlama kooperatiflerinin başarılı olabilmeleri için, üretimle olan ilişkiyi sağlamlaştırmaları; bir başka deyişle, ortakları ile olan temaslarını sürdürmeleri gerekir. Pazarlama fonksiyonlarının tümünü yerine getiren bir tarım kooperatifinin perakendecilik faaliyetlerine girişmemesi veya en son girişi lâzımdır. Çünkü perakendecilik tüketim kooperatiflerinin işidir. Ortaklarından aldığı ürünü işleyen ve ambalajlayan kooperatifin, toptancı düzeyde faaliyetine son vermesi ve işlenmiş ürünü perakendecilere satması en doğrudur. Perakendecilerin büyük bir bölümünü, tüketim kooperatiflerinin oluşturması ise, tüketici fiyatlarının ucuzlamasına ve küçük perakendecilerin fazla olan perakendeci kârlarının düşmesine neden olur ki, eğer tarım kooperatifleri ile tüketim kooperatifleri işbirliği yaparlarsa, üreticinin ve tüketicinin en iyi şekilde korunması ve piyasadaki ürün fiyatlarının dengelenmesi daha da kolaylaşır.

Ülkemizde henüz tüketim kooperatiflerinin yaygınlaşmaması gıda maddelerinin genellikle küçük bakkallarda satılması, perakendeci kârlarının yüksek olmasına neden olmakta ve bu nedenle, aynı semtteki değişik bakkallarda dahi fiyatlar olduk-

ça farklı olabilmektedir. Tarımsal pazarlama kooperatifleri, perakendeci kârını da dikkate alarak, işledikleri ürünün tüketici fiyatını ambalaj üzerine yazmak suretiyle perakende fiyatları yurt ölçüsünde eşitliyebilirler. Bu şekilde, tüketicinin de ürüne karşı fiyat güvencesi sağlanmış olur. Kuşkusuz ürünün kalite özelliklerinin, kullanılma süresinin ambalaj üzerine yazılması, tüketicinin ürüne karşı olan güvencesini daha da arttıracaktır. Tarımsal Pazarlama Kooperatiflerinin bütün bu görevleri yerine getirmesi, kalite kontroluna önem vermesi, tarım ürünleri fiyatlarını düzenlemesi, gıda endüstrisinin gelişmesine de yardımcı olacaktır. Modern işleme tesislerine sahip olan kooperatifler, ürün standardizasyonu, ürünlerin temiz ve sıhhi ambalajlar içinde sunulması gibi konularda da, yararlı faaliyette bulunurlar. İhtisaslaşma ile kooperatifin sağlayacağı işletme fazlasını çoğaltmak ve ortak çiftçilere daha çok risturn dağıtma olanağı vardır. İhtisaslaşma özellikle fabrika düzeyinde önemlidir. Örneğin, süt pazarlama kooperatiflerinin bazıları süt ve krema üretirlerken, diğerleri tereyağı ve (veya) peynir imal edebilirler. Aynı şekilde, peynir üretimi de ihtisaslaşmaya konu olarak, bir kooperatif sadece bir veya bir kaç tip peynir imal edebilir. Et işleme, meyva, sebze işleme konusunda da aynı biçimde, lokal işleme tesislerinde ihtisaslaşmaya gidilebilir.

İhtisaslaşma, lokal ve bölgesel kooperatifler arasında ürünlerin değişimi ve üretimin merkezi bir yerden koordinasyonunu zorunlu kılar. Ürünlerin toptancı ve perakendeci düzeylerde pazarlanmasında görülen artan işacmi, kooperatiflerin ortak ulusal markalarla faaliyetlerini sürdürmeleri gibi birçok konularda müşterek ve koordine edilen bir pazarlama politikasına sahip olmalarını gerektirir.

Sonuç olarak, lokal ve bölgesel kooperatiflerin işleme ve pazarlama politikasının sorumluluğunu ulusal kooperatife devretmesi gerekir, pazarlama politikasının ana konuları olan ürün geliştirme, ürünleri tanıtıcı markaların bulunması, satışları arttırıcı reklâm kampanyalarının yürütülmesi, genellikle ulusal kooperatifin faaliyetleri alanına girmektedir. Ulusal kooperatif aynı zamanda kooperatiflerin gelecekteki durumlarının saptanması, yatırım planlaması gibi faaliyetlerden de so-

rumludur.

Tarımsal pazarlama kooperatifleri tarım ve tarım dışındaki kuruluş ve kooperatiflerle de yakın işbirliği yapmalıdır. Özellikle, tarım konusunda çalışan kamu kuruluşları, mesleki kuruluşlar ve tarım dışındaki tüketim kooperatifleri, işbirliği yapılacak başlıca organizasyonlardır.

Kooperatifler rekâbetin zararlarını da ortadan kaldırırlar ve üreticilere istikrarlı gelirler sağlarlar. Çiftçi, bir yıl ürününü özel bir firma veya alıcıya yüksek bir fiyatla satabilir. Ancak, gelecek yıl üretimde artış olursa, bu fiyat ürün maliyetinin altına düşebilir. Bu nedenle, kooperatifler, özellikle çiftçilere emniyetli gelir sağlayan ve pazarlamayı islah eden kuruluşlardır.

Pazarlamanın başarılı olması ve sorunlarının çözümü örgütlenmeyle de yakinen ilgilidir. Özellikle, kooperatiflerde üst örgütlenme ve bütünleşme önemli ve zorunludur. Bütünleşmenin en güçlüğü tabandan tepeye doğru gidenidir. Zaman kazanmak ve birim kooperatifleri kısa sürede örgütlemek için, tepeden tabana bütünleşmeye de gidilmektedir. Ancak, bu yapılırken tabandaki üyelerle üst örgüttekilerin bağları kopmamalıdır. Kooperatiflerin amacı bazılarının sandığı gibi, araçları tamamen elimine etmek değildir. Kooperatifin amacı, üretimi ve pazarlamayı islah ve entegre etmek, dağıtım masraflarını azaltmak, israftan kaçınmak, pahalı ikilemleri önlemek ve ürünleri düzenli bir biçimde dağıtmaktır.

Ülkemizde tarımsal satış kooperatiflerinin en önemli sorunlarından bir tanesi, Ziraat Bankasından sağladıkları kredilerin az ve faizlerinin yüksek oluşudur. Ziraat Bankası milyarları bulan bu kredi gereksinmesini tam olarak karşılayamadığından, Merkez Bankasından reeskont yoluyla sağlamaktadır. Bu ise, faiz oranlarının yüksek olmasına ve birliklerin yılda yüz milyonlarca faiz ödemesine neden olmaktadır. Bu şekilde finansman temini, ayrıca kooperatiflerin yönetim ve kontrolünün Ziraat Bankasına geçmesine ve böylece demokratik yönetimden yoksun olan kooperatiflerin pazarlamada başarısız olmalarına neden olmuştur. Bütün bu nedenlerle, üreticiler, ürünlerinin bir-

FONKSİYONLARI ÜLKEMİZDE GÖRÜLEN BAŞLICA PAZARLAMA
SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

liklerce yüksek fiyatlarla alınmasını ve zararın Devletçe karşılanmasını bekler hale gelmişler ve kooperatifleri devlet kuruluşları olarak görmüşlerdir.

Sonuç olarak, tarım ürünlerinin pazarlanmasıyla uğraşan kamu özel ve kooperatif teşebbüslerden, uzun dönemde üreticilere en yararlısının kooperatifler olduğunu söyleyebiliriz. Ortak çiftçiler tarafından kurulup, onların direkt yararlarını sağlamaya dönük olan ve demokratik ilkelere göre çalışan bir tarımsal pazarlama kooperatiflerinin başarılı olmama şansı çok azdır. Eğer, tarımsal pazarlama kooperatifi tüketim kooperatifi ile yakın bir işbirliği halinde çalışırsa, fiyatların stabilizasyonu, piyasanın kontrolü ve netice olarak üretici ve tüketicilerin zarar görmemesi sağlanmış olur.

ULUSLARARASI KOOPERATİF İLİŞKİLERİ VE TÜRKİYE KOOPERATİFÇİLİĞİ

Dr. Cemil Kıvanç
Kooperatifçilik Enstitüsü
Bursa Üniversitesi

Uluslararası kooperatifler ilişkilerini **ticaret, finansman ve teknik yardım-egitim** ilişkileri diye üç grupta toplamak mümkün olabilir.

Türkiye kooperatifleri, uluslararası ilişkilerde hem tarım üretimini arttırmak, hem de ihraç fırsatları yaratmak amacıyla bu ilişkilere katılabilir yahut yenilerini yaratabilir. Ancak hemen burada ifade etmek istediğimiz bir husus; Türkiye'nin kooperatiflerle ilgili dış ilişkilerini, **Türkiye Milli Kooperatifler Birliği'nin** sağlaması gerektirir. Böylelikle, yukarıda belirtilen üç sahadaki uluslararası ilişkiler, bir milli politika çerçevesinde yürütülebilecektir.

Kooperatiflerin Türkiye'de bir Milli Kuruluş bünyesinde toplanmaları, faal nüfusumuzun hemen hemen 1/4 ünü temsil etmesi demektir. Bunun bir diğer anlamı, günümüzde yeni yeni oluşan dünya örgütler diplomasisinde Türkiye'nin de yer almasıdır. Bu hususu aşağıda yeri geldikçe daha fazla açıklamaya çalışacağız.

A — Ticaret kesiminde uluslararası ilişkiler :

Bu sahada kooperatiflerin uluslararası ilk ilişkileri, Danimarka, Norveç ve İsveç'in beraberce kurdukları, İskandinavya kooperatif toptan mübayaa şirkettir. Birinci dünya savaşı sonunda, Dünya piyasalarından, mal teminindeki güçlükleri yenebilmek amacıyla kurulmuştur. 1918 yılında kendisine bağlı tüketim kooperatifleriyle, ithal ettiği bazı malları işleyen fabrikalara mal temininde hem ucuzluk, hem de istikrar sağlayan bu

kooperatif, kuruluşundan sonra hızla gelişmiş hatta 20 yıl sü-
reyle İsveç'te ampul piyasasını elinde tutan tekele karşı meşhur
«Luma» ampul fabrikasını Stokholm'de kurarak burda da ba-
şarılı olmuştur. Aslında bu fabrika, uluslararası kooperatif mü-
bayaa şirketinin desteği ile İsveç Kooperatifler Birliğince ku-
rulmuştur. Fakat Avrupa piyasalarında hakim rol oynayan am-
pul tekeline karşı başarılı olma ancak bu destekle mümkün ola-
bilmiştir. II. Dünya savaşından sonra, Luma ampul firması İs-
koç toptan mübayaa şirketine de ortak olmuş ve İskoçya'da ye-
ni bir ortak fabrika kurmuştur.

1921 yılında Australya, yeni Zelanda ve Güney Afrika tarım
kooperatifleri, beraberce Londra'da, Denizasıra çiftçiler koope-
ratif Federasyonu adıyla bir limited şirket kurmuşlardır. Bu ku-
ruluşun amacı kooperatifler için mal almak ve satmaktır. Daha
sonra, Kenya ve Rodezya'daki Avrupa'lı çiftçiler kooperatif Bir-
liği de bu şirkete ortak olmuştur. Böylelikle genişliyen iş hac-
mi ile uluslararası bir şirket olan kuruluş özellikle tahıl, süt
mamülleri, yün ve kahve ihracatında çok önemli rol oynamıştır.

Uluslararası ticari ilişkiler kooperatifler arasında, 1929 yı-
lında yeni bir organizasyon daha ortaya çıkarmıştır. Yine ta-
rım ürünleri ticaretini ve girdilerini konu alan bu yeni kuruluş,
Belçika, Almanya, Hollanda, İsveç ve Çekoslovakya arasında,
Inter-coop adıyla gerçekleştirilmiştir.

II. Dünya Savaşı sonuna kadar kooperatiflerin uluslararası
ilişkilerinde hareket görülmemekle beraber, 1947 yılında Ulus-
lararası Kooperatif Petrol Birliği kurulmuştur. Bu organizasyo-
na 24 ülkedeki 37 kooperatif örgütleri katılmıştır. Bunlardan
bazıları Belçika, Fransa, İngiltere, İsveç ve İsviçre'deki tüke-
tim kooperatiflerinin toptan mübayaa şirketleridir. Diğerleri ise
Avustralya, İtalya, Hollanda, Güney Afrika, F. Almanya ve Bir-
leşik Amerika'daki kooperatif birlikleridir. İsveç ve Norveç'deki
özel petrol tüketim şirketleri de bu örgüte dahil olmuşlardır.
Mısır ve Yugoslavya'daki devlet kuruluşu olan petrol kurumları
da sonradan bu uluslararası kooperatif kuruluşa girmişlerdir.
Hindistan ve Seylan (Siri Sanka) daki devletçe desteklenen pet-
rol satış şirketleri yine bu kuruluşun önemli müşterisi duru-
mundadır.

Çalışma sahası petrol üretimi ve işlenmesi olan U.K.P.B.,
bu alandaki başarılı çalışmalardan sonra, ortaklarının talebi
ile tarımda kullanılan kimyasal maddelerle, sun'i gübre ticare-
tine de başlamıştır.

1956 yılında uluslararası kooperatif ilişkilerinin ticaret kesiminde belki de en önemli bir kuruluş daha ortaya çıkmıştır. Bu uluslararası kooperatif kuruluş Londra'daki uluslararası Kooperatifler Birliği bünyesinde, bir uzmanlar kurulu biçimindedir. «Kooperatifler Toptan Mübayaa Kurulu» denen bu örgüt, aslında dünya kooperatifleri arasındaki ticareti örgütlemek amacını taşımaktadır. Ortakları arasında karşılıklı ticareti ve bilgi alışverişini sağlamak, gereğinde danışmanlık yapmak esas amaçlardır. Daha önce değinilen İskandinavya Toptan Mübayaa Birliği de bu kuruluşa üye olmuştur. İngiliz Kooperatifleri Toptan Mübayaa Birliği de üye olunca, söz konusu organın tesir alanı ve nüfuzu çok artmıştır.

Zaman zaman toplanan uzmanlar mevcut tesisler ve kuruluşlar çerçevesinde aldıkları kararları tesislere ve ortaklara iletmekte, ortak kooperatif kuruluşlar da bunları yerine getirmektedirler. Ortaklar Avrupa Ülkelerinden (16 tüketim Kooperatifleri Toptan Mübayaa örgütleridir. (Belçika, İngiltere, Danimarka, F. Almanya, Finlandiya, Fransa, İspanya, İtalya, Hollanda, Norveç, Avusturya, İsveç, İsviçre ve Avrupa dışından İsrail'deki bir kooperatif birliği; Hamasbir Hamarkozi). Aslında U.K.B. ne üye olan her ülkenin kooperatifçi kuruluşları bu Kurula üye olabilmektedirler. Buna rağmen, sadece Avrupa ülkelerindeki kooperatiflerin üye oluşu, mal alınan kaynakların çeşitliliği ve ülkelerarası uzaklıklarla açıklanamaktadır.

Uluslararası Kooperatif Toptan Alım-Satım Organı'nın örgütlenme çalışmaları sayesinde, ortak kooperatifler Santos'dan Kahve, San Fransisko'dan balık ve meyve konservesi, ayrıca kurutulmuş meyve, Buennos Aires'den taze meyve temin edebilmektedirler. Zira bu şehirlerde, kurul üyesi olan, İskandinavya Kooperatifler, Toptan Alım-Satım Birliğinin şubeleri bulunmaktadır. Ayrıca yine aynı Kurul'a üye olan Londra'daki Kooperatif Çay Şirketi sayesinde ortaklar Sydney'den kuru meyve, Hong-Kong'dan mensucat malları ve oyuncak, tedarik edebilmektedirler.

Çeşitli tüketim malları için F. Almanya'nın Westfalen Eyaletinde kurulan çok geniş bir depolama merkezi, yine tüm ortakların her türlü tüketim malları ihtiyacını gidermektedir. Stokholm'de Kooperatifler Birliği bünyesinde kurulmuş olan tekstil kalite kontrol laboratuvarı da yine gereğinde uluslararası Kooperatif Toptan Alım-Satım Kurulu hizmetinde çalışmaktadır.

Uluslararası Kooperatif Kuruluşlarından ticaret kesiminde en önemlilerinden biri de Euro-Coop'dur. Özellikle ortak pazar ülkelerindeki tüketim kooperatiflerinin, kendi ortaklarının menfaatleri için kurdukları bir toptan alım-satım Birliği'dir. Bunun yanında, aynı amaçlarla yine ortak pazar ülkelerinin tarım amaçlı kooperatiflerin kurduğu, COGECA, vardır. Merkezi Belçika'da olan bu örgüt, ortak pazar ülkeleri tarım kooperatifleri genel kurulu olarak isimlendirilir.

Ticaret kesimindeki uluslararası kooperatif ilişkilerinin bize gösterdiği manzara şudur;

Bilhassa gelişmiş sanayi ülkelerinin tüketim malı ihtiyacı, ortak kuruluşlarca sağlanmaktadır. Belli ölçüde bir bütünleşme hareketi vardır ve özellikle dünya ticaretine hakim olan tekelere karşı başlatılmıştır. Ancak dikkati çeken nokta, sağlanan başarı belli bir dikey integrasyon (bütünleşme) yaratılması ile mümkün olmuştur. Aynı amaç altında ortak pazar yahut ortak ekonomik ilişkilerinin ana hedefleri içinde de görülmektedir.

Türk kooperatifleri için, uluslararası ilişkilerden çıkarılacak sonuç kanaatimizce şöyle olabilir :

Herşeyden önce, Türkiye Kooperatifleri tarımda, ve küçük sanayide ülke içi dikey integrasyonu sağlamalı, ve kurulacak Merkez Birlikleri, uluslararası kuruluşlara üye olmağa gayret etmelidir. Devletin bu noktada, kooperatif üst kuruluşlara yardımcı olması sağlanmalıdır. Uluslararası örgüt diplomasisine böylece girilmiş olunur.

B. Bankacılık ve Sigorta Alanında Uluslararası Kooperatif İlişkileri :

Uluslararası Kooperatif Bankası, İsviçre'nin Basel şehrinde, 12 Kooueratif Toptan-Alım-Satım Şirketi, bir kooperatif Bankası ve iki Birleşik Amerikalı Sigorta Şirketi tarafından, bir anonim şirket olarak kurulmuştur. İsviçre Bankalar Kanununa göre bir ticaret bankası niteliğindedir ve 20 milyon SF öz sermaye ile kurulmuştur. 16.000 adet 1000 SF'lık B tipi, 20.000 adet de 200 SF'lık A tipi hisse senedi çıkarılmıştır. Genel Kurulda, her ortağın tek oyu vardır. Bir hissedar tüm payların 1/8 inden fazlasını temsil edemez.

Uluslararası Kooperatif Bankası'nın görevleri, bir ticaret bankası olarak her türlü banka işlemlerini görmektir. Ancak

bunlar yanında esas amaç, Kooperatiflerin gelişmesi, Kooperatif Birliklerine ait ticaret ve üretim kuruluşlarının rasyonelizasyon çalışmalarının desteklenmesidir. Ortak kooperatifler ve onlara bağlı her türlü kuruluş, banka faaliyetlerinde öncelik hakkına sahiptir. Bankanın, batı ve doğu Avrupa, Kuzey-Güney Amerika, Asya ve Güney Afrika'da iş ilişkileri vardır. Uzun vadede Bankanın temel hedefi, tüm dünya kooperatiflerinin finansman ve ticaret hareketlerinin bir takas merkezi olmasıdır. Uluslararası K.B. nin öz sermayesi, sonradan 30 milyon SF'na çıkarılmış, ortak kooperatifçi kuruluşların sayısı ise 46'ya yükselmiştir. Amerika ve Afrika'da uluslararası kooperatifler Finansman Kuruluşları mevcut olmakla beraber, bunlar daha çok bankacılık faaliyeti yerine bir nevi örgütlenme çalışması yapmaktadırlar. Özellikle Güney Amerika Kredi Kooperatifleri Birliği, Birleşik Amerika, AID yardımları ile yaşamakta, sadece danışmanlık hizmetlerinde faal görünmektedir. Fakat aslında bu alanda arzu edildiği gibi, kooperatifleri veya projelerini finanse edebilmekten uzak kalmaktadır.

Kooperatif bankacılığı alanında da hemen hemen uluslararası kooperatifler ticaretindeki manzara tipik bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Az gelişmiş değil de, gelişmiş ülkelerin kooperatifleri aralarında uluslararası ticaret ve bankacılık ilişkilerine girişmişler, çok da başarılı olmuşlardır. Özel sektör yanında, bütün dünya piyasalarından, ortaklarının ihtiyacı olan ham madde ve gıda maddelerini, piyasada hissedilir bir ağırlık koyarak sağlamaktadırlar.

Ancak, dikkati çeken husus, uluslararası Kooperatif Birliği'ne tüm üye ülkelerin kooperatifçi kuruluşlara, her alandaki faaliyetlere katılarak belli menfaatler sağlamaları yolu açıktır. Fakat yine de bu yol kullanılamamaktadır. Bunun tek sebebi, en azından Türkiye açısından iç veya milli örgütlenmeyi henüz başaramamış olmalarıdır.

Yine uluslararası kooperatif ilişkilerden en başarılı olan, sigortacılık faaliyeti, U.K.B. (ICA) bünyesinde yürütülmektedir. Sigortacılıktan başka, İsveç, Finlandiya, Norveç İsrail, İngiltere, Şili ve Birleşik Amerika konut Kooperatifleri Birliklerince kurulan uluslararası Konut Kooperatiflerini Geliştirme Birliği de teknik yardım ve tüm dünyada konut kooperatifleri finansmanında çok başarılı kabul edilmektedir.

Uluslararası Kooperatif İlişkilerinde, özellikle batı Avrupa kooperatiflerinin başarılı olmasında yukarıda değinildiği gibi, dikey örgütlenmenin uzun zaman önceden tamamlanmış olup, tüm kooperatiflerin bir bütün içinde çalışmasından ileri gelmektedir.

3. Teknik Yardım ve Eğitim ile İlgili Uluslararası Kooperatif İlişkileri :

Bu alanda en önemli kuruluş, bilindiği gibi Londra'daki uluslararası Kooperatifler Birliği'dir. Ülkemizden sadece Türk Kooperatif Kurumu üyedir.

U.K.B. de her üç yılda bir genel kurul yapılmakta ve yönetim kurulu seçilmektedir.

U.K.B'de organizasyon bakımından önemli olan danışma kurullarıdır. Bu kurullar, toptan ticaret, bankacılık, sigorta alanlarında çalışmalar yaparlar. Ayrıca işçi emek değerlendirme kooperatifleri ile ilgili bir kurul da vardır ki savaştan sonra faaliyetini etkili bir biçimde yürütmeğe başlamıştır. Bütün danışma kurulları, merkez-yönetim kuruluna bağlı organlar tarafından idare edilirler. Esas itibariyle tüm kurulların görevleri, kendi sahalarındaki kooperatiflerin çalışmalarında yardımcı olmak, ve aralarındaki temasları koordineli bir biçimde geliştirmektir.

U.K.B.'nin, kooperatifler hakkında, Birleşmiş Milletler Organları olan, Uluslararası Çalışma Teşkilatı, (ILO) Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO), İlim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO) ile işbirliği yapması, bu kuruluşun önemini daha da artırmaktadır.

Türk kooperatifçiliğinin gerek teknik yardım gerekse, uluslararası kooperatif ilişkilerini arttırmak, ve yoğunlaştırmak bakımından U.K.B. ile yakın işbirliğine girişmesi son derece faydalıdır.

U.K.B. dışında tam manasiyle uluslararası olmamakla beraber, az gelişmiş ülkelere teknik yardım konusunda faaliyette bulunan kuruluşlar da vardır. Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinin kooperatif birliklerinin, az gelişmiş ülkelerde kooperatifçiliği güçlendirmek için yaptıkları teknik ve eğitim çalışmalarını kapsayan uluslararası örgütlerin en önemlilerinden biri ABD'de Wisconsin Üniversitesi bünyesindeki, eğitim merkezidir. Birçok ülkenin kooperatif yöneticileri bu merkezde belli sürelerle eğitim görmektedirler. Bu arada ABD'nin AID (Uluslararası Kal-

kınma Örgütü) yardımıyla desteklenen birçok kooperatif eğitim projesi vardır.

Avrupa'da İngiltere'nin uluslararası Gelişme Bakanlığı bünyesinde yürütülen uluslararası kooperatif eğitim çalışmaları önemli bir yer tutmakla beraber daha çok eski ve halâ devam eden İngiliz sömürge ülkelerinde yürütülür. F. Almanya'da İktisadi İşbirliği Bakanlığı kanalıyla kooperatiflere ve Alman-Az Gelişmiş Ülkeler Vakfı ile de kooperatifçilere yapılan uluslararası teknik eğitim yardımları önemli boyutlardadır. İskandinav ülkelerinde de benzeri resmi veya özel kuruluşlar vardır ve hemen hepsi az gelişmiş ülkelerde, kooperatiflere teknik yardım amacını taşırlar.

Uluslararası kooperatifçilik faaliyetlerinden Türk kooperatiflerinin yararlanması, yukarıda değinildiği gibi, herşeyden önce kendi merkezi ve milli örgütlenmesini tamamlamasına bağlıdır. Aksi halde her Kooperatif Birliği veya Bakanlık gibi resmi kuruluşlar, teker teker, koordinasyonsuz girişimlerde bulunacak, sağlanabilen faydalar sadece onlara ait olacaktır.

Uluslararası kooperatif çalışmalarına Türk kooperatiflerinin katılabilmesi, oralarda Türkiye'nin menfaatine imkânlar sağlanmasına yarayacaktır. Aksi halde bugün olduğu gibi, söz konusu faydalar menfaatler başka ülkeler tarafından elde edilmektedir. Türk Kooperatif Birliklerinin, ithalatın büyük bir kısmına hakim olabilmeleri, ihracatın genişlemesine katkıda bulunabilmeleri, uluslararası kooperatif ilişkileri iyi değerlendirebildikleri ölçüde gerçekleşecektir.

Ancak şurası da bir gerçektir ki, Türkiye'de kooperatifler kendi ekonomileri içinde henüz belli bir modele oturmamaktadır. Bir yandan devlet kooperatifçiliği, bir yandan bağımsız demokratik kooperatifçiliği, ikili yapısı sürüp gitmektedir. Kavramlar birbirine karıştırılmakta, daha üretim kooperatifleri ile emek değerlendirme kooperatifleri arasındaki farklar dahi bilinmemektedir. İdeolojik bilgisizlik sebebiyle, tam bir kooperatif kargaşalığı yaratılmıştır. Birçok alanda olduğu gibi, en az 30-40 yıl geri olduğumuz kooperatifçilik bilgisiyle uluslararası ilişkilere katılmakla sağlanabilecek fayda için daha çok beklememiz gerekecektir. Yahut öyle yanlış adımlar atılacaktır ki, Türk kooperatifleri, özel ve kamu kesimi yanında uzlaştırıcı, yapıcı bir rol oynamaktan gittikçe uzaklaşacaktır.

KOOPERATİFÇİLİK
Founded in 1931

Kooperatifçilik is the publication of The Turkish Co-operative Association. It is published four times a year. The subscription price to the review is \$ 4 a year air mail included. Correspondance relating to the review should be sent to «Türk Kooperatifçilik Kurumu, Mithatpaşa Caddesi 38/A, Ankara - Turkey.»

The Turkish Co-operative Association assumes no responsibility for the views expressed by authors whose articles appear in Kooperatifçilik.

Proprietor on behalf of
The Turkish Co-operative Association

Prof. Dr. Fahri Halil ÖRS
Editorial Board

TURGUT YILDIRIM
HÜSEYİN YURDABAK - AYHAN İNAL - AYHAN EROL
İRFAN ÜNVER NASRATTINOĞLU

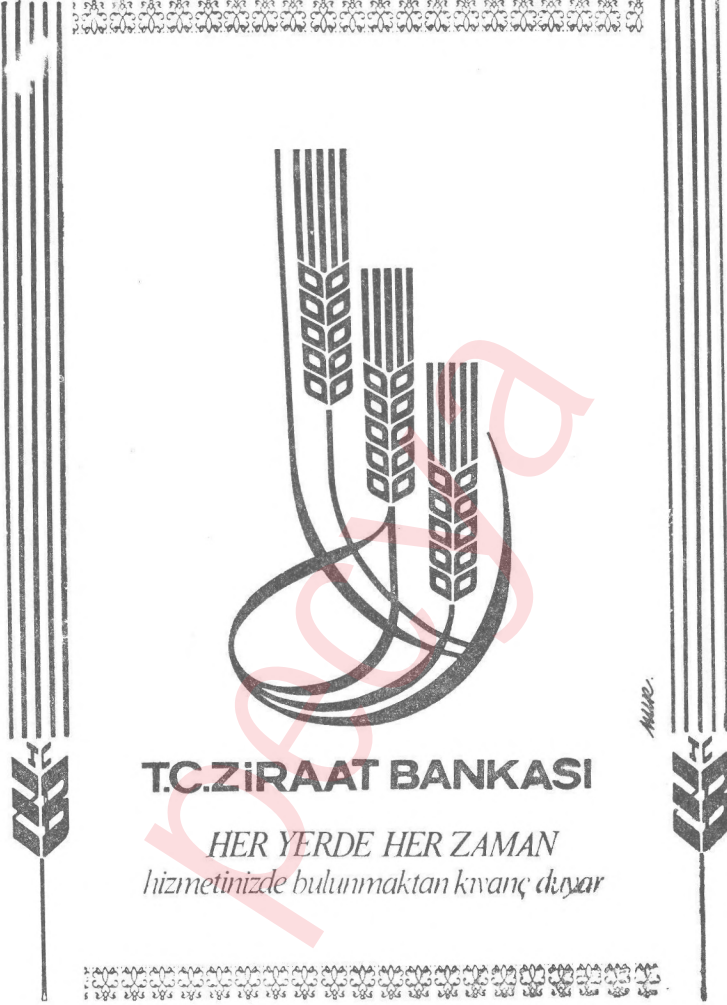
Each issue of the review will contain some articles, research notes ,communications, book review, announcement and news notes on Co-operatives in English or, French language. But the review is mainly issued for the Turkish readers. For that reason the contents will be mainly Turkish.

Managing Board

Prof Dr. Fahri Halil ÖRS	:	President
Nureddin HAZAR	:	Vice President
Doç. Dr. Süleyman KARA	:	Treasurer
Prof. Dr. Necmi SÖNMEZ	:	Member
Prof Dr. Akif ERGİNA Y	:	»
Harun PASTANOĞLU	:	»
Turgut YILDIRIM	:	»
Leylâ ÖZGEN	:	»
Ekrem GÖL	:	»
Hüseyin YURDABAK	:	»
Ayhan İNAL	:	»
İrfan Ünver NASRATTINOĞLU	:	»
Ayhan EROL	:	»
Aslan EYCE	:	»
Kadir KALFA	:	»

BOARD OF AUDITORS

Selçuk ALPARSLAN	:	Presiden
Nail TAN	:	Member
Halim UTLU	:	»

T.C. ZİRAAT BANKASI

*HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan kıvanç duyuyor*

ANKA